

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

Sociální práce s lidmi bez domova v kontextu etiky péče

Vedoucí práce: doc. Michal Opatrný, Dr. theol.

Autor práce: Bc. Hedvika Keňová

Studijní obor: Etika v sociální práci, prezenční studium

Ročník: 2.

2015

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. 3. 2015

.....

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. Michalu Opatrnému, Dr. theol. za vedení práce, cenné rady a připomínky. Rovněž děkuji konzultantovi diplomové práce doc. Tomáši Machulovi, Ph.D., Th.D. za připomínky a doporučení.

Obsah

Úvod.....	6
1 Bezdomovectví	8
1.1 Charakteristika bezdomovectví.....	8
1.2 Charakteristika bezdomovce	10
1.3 Formy bezdomovectví.....	12
1.4 Příčiny bezdomovectví.....	14
1. 5 Bezdomovectví v ČR	16
2 Práce s bezdomovci	19
2.1 Legislativa ČR a orgány zabývající se problematikou bezdomovectví	19
2.2 Sociální práce s bezdomovci	24
2.2.1 Popis konkrétních možností pomoci lidem bez domova	26
2.2.2 Metody sociální práce s bezdomovci	28
2.3 Organizace pomáhající lidem bez domova v ČR.....	31
2.4 Etika sociální práce s bezdomovci	34
3 Etika péče.....	42
3.1 Charakteristika etiky péče	42
3.2 Morální vývoj podle Carol Gilliganové	45
3.3 Nedostatky etiky péče	46
3.3 Etika péče v sociální práci.....	48
3.4 Etika péče v sociální práci s bezdomovci	50

4 Sociální práce s lidmi bez domova v souvislosti s využitím etiky péče v ČR.....	53
4.1 Etika péče v sociálních službách určených pro osoby bez přístřeší.....	53
4.2 Etika péče v organizacích pomáhajících osobám bez přístřeší	55
4.3 Využitelnost etiky péče v sociální práci s bezdomovci v ČR	56
Závěr	60
Seznam použitých zdrojů.....	63
Abstrakt.....	73
Abstract.....	74

Úvod

Téma diplomové práce Sociální práce s lidmi bez domova v kontextu etiky péče jsem si vybrala proto, že se domnívám, že osob, které nemají domov, nebo jim hrozí jeho ztráta, v současné době stále přibývá. Tato problematika je součástí sociální práce a vzniklo na ni již mnoho prací, článků a publikací. Propojení sociální práce s bezdomovci s etikou péče se mi zdá ne příliš běžné, avšak domnívám se, že má své opodstatnění. A to zejména proto, že součástí sociální práce a každého sociálního pracovníka je etika. Při rozhodování by sociálním pracovníkům měly pomoci právě etické teorie, ovšem v případě, že je umí aplikovat v praxi. Zdá se mi, že etice péče, která je považována za poměrně novou etickou teorií, není zatím věnována příliš velká pozornost. Větší prostor mají tradiční etické teorie. Proto považuji za užitečné představit problematiku lidí bez domova v souvislosti s etikou péče.

Cílem diplomové práce je zpracovat problematiku bezdomovectví, sociální práci s lidmi bez domova a etiku péče na základě dostupných zdrojů, a to i zahraničních. Stěžejní zde bude propojit oblast sociální práce s lidmi bez domova s etikou péče a zjistit, zda je tato etická teorie v této problematice využitelná při sociální práci s lidmi bez domova v České republice, za daných legislativních podmínek a v rámci činností a poskytování služeb bezdomovcům ze strany organizací věnujících se této oblasti. Ve své diplomové práci bych ráda problematiku popsala, rovněž bych zde ráda uvedla různé pohledy autorů na tuto problematiku. Především bych zde však ráda jednotlivé kapitoly práce propojila, zhodnotila a uvedla do souvislosti.

V první kapitole své diplomové práci budu zpracovávat problematiku bezdomovectví, kde představím charakteristiku bezdomovectví, ale i bezdomovce z odlišných pohledů různých autorů. Dále bych zde ráda uvedla formy a příčiny bezdomovectví, a to, jak je interpretují různí autoři. Také zde uvedu, jaká situace je v této oblasti v České republice.

V druhé kapitole se zaměřím na práci s bezdomovci. Nejprve uvedu, jaká legislativa České republiky se zabývá lidmi bez domova a rovněž jaké orgány státní správy, samosprávy, ale i neziskových a církevních organizací věnují problematice bezdomovectví pozornost. V souvislosti se svým studovaným oborem Etika v sociální

práci dále zaměřím svou pozornost na sociální práci s bezdomovci. Následně se budu zabývat tím, jaké konkrétní možnosti pomoci lidem bez domova lze v České republice najít. Zde se budu věnovat zejména sociálním službám podle zákona č. 108/2006 Sb., v platném znění, ale zmíním i duchovní a psychologickou pomoc. Dále se budu věnovat metodám sociální práce, které lze využít při sociální práci s lidmi bez domova. Poté uvedu a představím některé organizace, které bezdomovcům pomáhají. Jedná se o organizace, které jsou v České republice snad nejznámější. Na konci druhé kapitoly bych se ráda zabývala také etikou v sociální práci s bezdomovci. Protože jak jsem již výše zmínila, etika má v sociální práci velmi důležitou úlohu a domnívám se, že bez ní není sociální práci možné vůbec praktikovat.

Třetí kapitolu bych věnovala etice péče. Tato etická teorie zde bude představena. Co etika péče je, co je pro ni stěžejní, na co klade důraz a jak vznikla. Budu zde vycházet opět z pohledů různé literatury, a to jak české, tak zahraniční. Etika péče je poměrně dost spojena s Carol Gilliganovou a jejím dílem *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*. V tomto díle autorka odůvodňuje, proč se vůbec touto problematikou začala zabývat. Rovněž zde uvádí, že vychází z Kohlbergova morálního vývoje, na jehož základě pak představuje myšlenku morálního vývoje podle etiky péče. Proto zde uvedu i morální vývoj podle Carol Gilliganové. Vzhledem k tomu, že asi žádná etická teorie není zcela dokonalá, ráda bych zde uvedla i nedostatky etiky péče. Poté se již zaměřím na to, zda etika péče má místo v sociální práci a případně jaké. Rovněž se budu zabývat tím, jakou úlohu hraje etika péče přímo v sociální práci s lidmi bez domova.

V poslední čtvrté kapitole bych chtěla dát do souvislosti sociální práci s lidmi bez domova a etiku péče. Proto zde uvedu etiku péče v souvislosti sociálních služeb, které jsou poskytovány lidem bez přístřeší. Také se z pohledu etiky péče zaměřím na poskytování pomoci lidem bez domova v konkrétních organizacích. Na závěr bych ráda uvedla, jaký význam a využitelnost etika péče v sociální práci s lidmi bez domova v České republice. Zmínila bych zde i to, zda by bylo možné, aby v sociální práci s lidmi bez domova etika péče obstála jako jediná etická teorie, podle které by se na problematiku nahlíželo.

1 Bezdomovectví

Problematika bezdomovectví se týká všech zemí na světě. Někdy může být důsledkem sociálního selhání, jindy například výsledkem kulturního či národního příslušenství. V rozvojových zemích se často týká většiny obyvatelstva. V legislativě České republiky, oproti zákonodárství v jiných vyspělých zemích se v podstatě nerozlišuje bezdomovectví jednotlivce a rodin. V České republice bezdomovectví rodin zcela chybí, a tudíž je tato problematika vnímána spíše jako důsledek celkového sociálního selhání jednotlivce.¹

Bezdomovectví je závažný problém, který zasahuje a ovlivňuje všechny aspekty života člověka. Nejen, že ovlivňuje jedince, ale i celou společnost, protože se nejedná o jev osamocený, ale o propojení více společenských problémů, které pak zasahují do celého života jedince. Při práci s lidmi bez domova se naráží na problém toho, že u různých jedinců jsou příčiny a důsledky bezdomovectví odlišné, proto je třeba v této oblasti využívat interdisciplinární přístup.² Bezdomovectví je v podstatě extrémní sociální vyloučení, se kterým se můžeme setkat v každé společnosti. Všude existují jedinci, kteří si buď vzhledem ke svým dovednostem, nebo prostředkům nejsou schopni zajistit či udržet bydlení. Důvody, proč toho nejsou schopni, můžou být různé, zpravidla se rozdělují na objektivní a subjektivní.³

1.1 Charakteristika bezdomovectví

I přesto, že i za minulého režimu u nás bezdomovectví existovalo, pojmy jako bezdomovec, bezdomovectví se u nás začaly používat až po roce 1989.⁴ Bezdomovectví je problém, který zasahuje všechny části života člověka. Předchází mu činy a procesy, díky kterým lidé ztrácejí své zázemí a jistoty. U těchto osob pak dochází k vyloučení ze společnosti, které je charakteristické zejména chybějícím uspokojivým bydlením jedince. V případě, že k bezdomovectví dochází tím, že osoba nezvládá požadavky

---

¹ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 12 – 13.

² Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ P. *Bezdomovectví*, s. 7.

³ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 5.

⁴ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 9.

prostředí, ve kterém žije, můžeme říci, že bezdomovectví je poruchou sociálního fungování. Příčina této poruchy pak může být jak na straně jednotlivce, tak na straně jeho prostředí. I když jsou lidé bez domova často vnímáni jako ti, které potkal společenský neúspěch, nebo se sami nedokáží společnosti přizpůsobit, ve skutečnosti se jedná v první řadě o selhání veřejné a sociální politiky.⁵

Bezdomovectví je nutné chápat jako problém komplexní. Lze u něj rozlišovat tři základní aspekty, do kterých patří to, zda má člověk vhodné místo k bydlení, které lze obývat, dále pak zda má v tomto ohledu nějakou právní jistotu a nakonec, jestli zde má prostor pro svůj soukromý život. Bezdomovectví úzce souvisí se sociálním vyloučením, kterým rozumíme odsunutí člověka na okraj většinové společnosti. To se samozřejmě projeví ve všech částech života člověka, zejména ztrátou zaměstnání, čímž se člověk stává ekonomicky nesoběstačný, dále pak narušením rodinných a dalších sociálních vztahů, tímto dojde k rozpadu sociální sítě člověka. Lidé se stávají závislími na různých organizacích, jsou donuceni žebrať apod.⁶

Lze také říct, že bezdomovectví je situací člověka, která ukazuje přehled záporných vlivů v případě, že člověk ztratí své zázemí a vzniká tak pocit nejistoty domova. Typologicky je bezdomovectví rozdělováno různými způsoby. Asi nejčastější typologií je rozdělení podle vztahu bezdomovců k prostoru na zjevné, skryté a potenciální bezdomovectví. Mezi další patří například pohled Koukolíka, který zmiňuje časové hledisko, kde rozlišuje chronický, epizodický a přechodný typ bezdomovectví, dále hledisko geografické (rozlišení podle místa přespávání) a hledisko příčin.⁷ Dále jej můžeme dělit na krátkodobé (do 1 roku), střednědobé (1 až 5 let) a dlouhodobé (nad 5 let).⁸

Co se týče rozmístění, tak bezdomovectví je zejména problémem velkých měst, kde mají lidé bez domova pocit, že lépe uspokojí své základní potřeby. V ČR se tedy s tímto problémem potýká nejvíce hlavní město Praha. Samozřejmě existují i lidé bez domova

---

⁵ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 11 – 12.

⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 9.

⁷ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 14 – 15.

⁸ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 7.

žijící na vesnicích, případně jedinci žijící mimo civilizaci, př. v lese, kteří nevyhledávají kontakt s lidmi.⁹

1.2 Charakteristika bezdomovce

Definovat pojmy bezdomovectví a bezdomovec je v českém prostředí složité. Český pojem bezdomovec má v anglickém jazyce hned dva rovnocenné výrazy, a to homeless, jenž je užíván zejména širokou veřejností a výraz stateless, který je více užíván například v právním prostředí. V našich zákonech výraz bezdomovec ve smyslu člověka vyloučeného ze společnosti neexistuje a možná právě proto u nás převažuje vnímání bezdomovců negativně a to ať ze strany institucí, tak občanů. Tento výraz nenalezneme ani ve slovnících spisovné češtiny. I přesto je u nás tento pojem zažitý.¹⁰

Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení ETHOS charakterizuje bezdomovce jako různorodou část lidí zahrnující jak viditelné bezdomovce, tedy lidé žijící na ulici, kteří nemají střechu nad hlavou, tak i ty, kteří žijí v zařízeních pro bezdomovce nebo je jejich bydlení nejisté či se nachází v podmínkách neodpovídajících standardům daného prostředí, ve kterém žijí.¹¹

Pojem bezdomovec často značí člověka zanedbaného, špinavého, zapáchajícího a co se týče pohlaví, tak ve větším množství případů muže. Takto definovaní bezdomovci však tvoří jen menšinu z celé skupiny lidí bez domova, avšak jsou nejvíce nápadní a na první pohled rozpoznatelní. Mezi další označení bezdomovců patří termíny jako například člověk na ulici, člověk bez domova či osoba bez přístřeší. Jedná se o člověka, který žije na veřejných místech nebo v nejistých podmínkách, jeho bydlení je ohroženo a z různých důvodů jej postihlo společenské vyloučení.¹²

Bezdomovec či bezdomovci jsou osoby vyloučené na okraj společnosti. Mezi důvody proč tomu tak je, patří jak společenské problémy, tak nerovné podmínky lidí při uspokojování svých potřeb. Je třeba si uvědomit, že existují lidé ohrožení tím, že se mohou ocitnout mimo kruh veřejných a sociálních služeb, je třeba vnímat chudobu,

---

⁹ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 12 – 13.

¹⁰ Srov. HRADECKÝ, I. *Co je v národní zprávě o bezdomovství za rok 2005?* In: Sociální práce/Sociálna práca, 2006, č. 4, s. 64 – 65.

¹¹ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 8.

¹² Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 9 – 11.

hlad, nemoci, ale i špatné životní prostředí, problémy se zaměstnaností, nestabilitu v životě společnosti i rodiny. Bezdomovství je extrémním projevem vyloučení člověka ze společnosti. Je důsledkem ekonomických a sociálních sil a vede až k sociálním strukturám jako je například trh práce, trh s byty, vzdělávání a výchova.¹³

Podle jiné definice lze říct, že bezdomovci jsou lidé žijící v nepřístojných podmínkách, v nichž nelze vést civilizovaný život a jimž je bráněno se sociálně i profesně rozvíjet. Definic existuje spousta a dívají se na lidi bez domova z různých úhlů pohledů. Například Hartl definuje bezdomovce jen jako osoby bez bydliště, které přespávají v parcích, či pod mosty, v kanalizacích atd.¹⁴ Avšak především se jedná o lidi bez domova a to ve smyslu toho, že postrádají místo, kam by se mohli vrátit, kde panuje atmosféra jistoty a bezpečí, kde by byli přijati, byli spokojeni atd. Nejedná se jen o střechu nad hlavou. Bezdomovci jsou velmi často lidé bez vztahů, zázemí, smyslu života apod.¹⁵

Ovšem mezi lidmi bez domova se nachází i ženy, matky s dětmi, či samotné děti nebo celé rodiny. Právě na bezdomovectví rodin Česká republika ještě není připravena. Lze tedy říci, že mezi bezdomovci je spousta skupin lidí a je tedy těžké jednoznačně bezdomovce definovat. Často se ale jedná o lidi, kteří se dostali na životní křižovatku, neměli u sebe blízko rodinu či přátele a vydali se na cestu, která je nakonec přivedla na ulici.¹⁶

V České republice jsou osoby bez domova často lidé v produktivním věku. Díky svému životnímu stylu umírají předčasně, a tudíž mezi nimi není tolik seniorů. Téměř polovina z nich nikdy neuzavřela sňatek, oproti tomu až 40% z nich je rozvedených, zejména muži. Obecně lze říct, že mají nízkou úroveň vzdělání. Bezdomovci mají překvapivě, vzhledem k jejich životnímu stylu, relativně dobrý zdravotní stav, nicméně jejich psychické zdraví je na tom hůře. Často jsou to kuřáci, alkoholici a uživatelé dalších drog. Co se týče kriminální činnosti, převládají u nich drobné krádeže

---

¹³ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, s. 25 – 26.

¹⁴ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 13.

¹⁵ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 10 – 11.

¹⁶ Srov. BAJER, P. *Nejsme připraveni na bezdomovectví celých rodin*. In: Sociální práce/Sociálna práca, 2006, č. 4, s. 4.

v obchodech. Jen málo z nich usiluje o změnu. Většina rezignovala a budoucnost plánuje jen na několik málo dní dopředu.¹⁷

Většina bezdomovců jsou muži. Ženy mají většinou větší sociální síť a mají se v nouzi na koho obrátit a neostýchají se tolik obrátit o pomoc jako muži. Bezdomovkyně jsou více skryté, ženy svou situaci tají a větší množství bezdomovkyň nalezneme mezi prostitutkami. Bezdomovkyně se přizpůsobují mužům – zhrubnou, holdují alkoholu, nemluví o dětech apod. Ve společnosti to bohužel funguje tak, že žena bezdomovkyně je hodnocena přísněji než muž bezdomovec.¹⁸

1.3 Formy bezdomovectví

Mezi nejčastěji uváděné formy bezdomovectví patří rozdělení na bezdomovce zjevné, skryté a potenciální. Zjevní bezdomovci jsou osoby, které nemají střechu nad hlavou, a jedná se o ty osoby, které podle veřejnosti jako bezdomovci vypadají a veřejnost je také za bezdomovce považuje. Oni sami nemají možnost žít jinde mimo veřejný prostor a v podstatě nedokážou své bezdomovectví zastírat a často se o to ani nesnaží.¹⁹ Zjevní bezdomovci představují jen část osob bez domova. Mezi veřejná místa, na kterých často pobývají, patří zejména ulice a nádraží. V zimě případně vyhledají noclehárny, azylové domy či jiné charitativní organizace.²⁰ Zjevných bezdomovců si všimneme již podle neudržovaného zevnějšku, nečistého oblečení či zápachu. Často se věnují činnostem jako je sbírání nedopalků, žebrání, či přebírání odpadků. Na ulici s sebou mají veškerý svůj majetek. Mnozí z nich odmítají pomoc a raději volí život na ulici. Do této skupiny lidí bez domova lze zahrnout i část osob tzv. dobrovolných bezdomovců. Jedná se o osoby, které absolutně rezignovaly na jiný způsob života. Zajímají se zejména o to, aby si opatřili potravu, zdroj tepla či přístřeší. Tato skupina, tedy zjevní bezdomovci, je část lidí bez domova, kterou veřejnost vnímá nejvíce.²¹

Další formou bezdomovectví, je bezdomovectví skryté. Tyto osoby nemají stálé bydlení, ale nejsou to lidé, kteří žijí přímo na ulici. Jsou bezdomovci po právní stránce,

---

¹⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 17 – 22.

¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 24 – 25.

¹⁹ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 14.

²⁰ Srov. BERÁNEK, T., SVOBODA, D., ŠEVČÍK, P. *Lidé bez domova* [online].

²¹ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 13 – 14.

protože ač mají kde přespávat (např. přátelé, noclehárny, ubytovny), nemají oficiální bydlení.²² Skryté bezdomovce nelze rozlišit hned na první pohled, ač jako bezdomovci žijí. Snaží se své problémy a svůj životní styl skrývat. Snaží se pečovat o svůj vzhled a paradoxně pohrdají zjevnými bezdomovci a distancují se od nich, protože i mezi lidmi bez domova existuje jistá hierarchie. V zimních měsících vyhledají pomoc, ale pobývají v zařízeních krátce. Typická je pro ně i častá změna pobytu.²³ Tato skupina bezdomovců je také často příznačná tím, že jen velmi málo vyhledává pomoc, ať už u veřejných či charitativních organizací. Velký počet těchto osob může být zejména tam, kde je nabídka služeb nedostačující. Tito lidé často přespávají také ve squatech, sklepích, domech určených k demolici, autech, stanech, lesích apod.²⁴

Třetí nejuváděnější formou je bezdomovectví potenciální. Potenciální bezdomovci jsou osoby, které zatím bydlení mají, ovšem riziko toho, že skončí na ulici je pro ně výrazné.²⁵ Zatím mají domov i zaměstnání, ale často žijí v nejistých a složitých životních podmínkách. Je u nich často jen otázkou času, kdy se dostanou na ulici. Lze sem zařadit i mladé lidi, kteří procházejí ústavní výchovou a po jejím skončení se nemají kam vrátit, dále pak lidé propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, z psychiatrické léčebny či terapeutické komunity. Mimo ně sem patří i osoby rozvedené, nezaměstnaní, lidé závislí na návykových látkách apod.²⁶ O tyto osoby se většinou sociální služby nestarají, protože ač tito lidé přejímají bezdomovecké znaky, nejsou zatím součástí veřejného prostoru, tedy zatím nežijí na ulici. Pomoc jim bývá nabídnuta, případně poskytnuta právě až když se dostanou do skupiny lidí, kteří jsou již zjevnými bezdomovci. Většina sociálních služeb je v podstatě pro bezdomovce zjevné či skryté a služby pro potenciální osoby bez domova u nás stále chybí.²⁷ Potřeby těchto lidí jsou úřadům známe jen částečně, nebo vůbec, protože je obtížné určit jasný rozdíl mezi podmínkami života bezdomovců, kteří vyhledávají například ubytovny a lidí, kteří žijí v nejistých podmínkách zdravotně závadných bytů či v bytech určených k demolici,

---

²² Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 14.

²³ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 14.

²⁴ Srov. HECZKOVÁ, E. *Dopady kapitalismu: bezdomovectví* [online].

²⁵ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 14 – 15.

²⁶ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 14 – 15.

²⁷ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 14 – 15.

případně v bytech zchátralých, provizorních, přelidněných apod.²⁸ Závažným problémem u této skupiny lidí je nedostupnost vlastního bydlení. Také mají často pocit, že by bydlení měli získat bez vlastního přičinění. Mezi jednotlivými formami bezdomovectví jsou velké rozdíly, protože samozřejmě mít nějaké bydlení a nemít žádné je rozdíl.²⁹

1.4 Příčiny bezdomovectví

Ztrátě domova často předchází krize, která může jedince vykolejit tak, že se přestane starat například o ekonomické záležitosti. Každý z nás má v podstatě dvě záchranné sociální sítě – rodinu, přátele, známé a pak také síť sociálních služeb a státní podpory. Pokud člověk tuto síť nemá silnou či nevyhovuje požadavkům pro získání podpory ze strany státu, skončí na ulici.³⁰

K tomu, abychom mohli problematiku bezdomovectví řešit, je nutné znát jeho příčinu. Někdy je složité rozeznat příčinu a důsledek bezdomovectví. Například někdo se díky alkoholismu bezdomovcem stane, jiný se stane alkoholikem až na ulici. Ke ztrátě domova dochází často souhrou vnějších a vnitřních faktorů. Vnější (objektivní, strukturální) důvody bezdomovectví lze ovlivnit sociální politikou a zákonodárstvím a souvisí jak s ekonomickou, tak politickou situací země, ale i se společenským prostředím.³¹ Odborníci se přiklánějí více k tomu, že bezdomovectví je následek působení právě těchto faktorů. Mezi hlavní řadí zejména špatný vývoj na trhu práce, ale i na trhu s byty či například rostoucí míru chudoby či změny v rodinném životě ve společnosti. Ovšem neplatí zde to, že by se každý, kdo čelí těmto faktorům, stal bezdomovcem. Existují totiž osobní problémy a okolnosti, které riziko toho, že se člověk bezdomovcem stane, zvyšují.³²

Vnitřní (subjektivní) příčiny zahrnují vztahové (př. nefunkční rodina), materiální (př. ztráta zaměstnání, zadluženost) a osobnostní (tělesné choroby, poruchy osobnosti). Mezi nejčastější důvody bezdomovectví patří rozpad rodiny, druhým je pak ztráta

---

²⁸ Srov. BERÁNEK, T., SVOBODA, D., ŠEVČÍK, P. *Lidé bez domova* [online].

²⁹ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 14 – 15.

³⁰ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 16 – 19.

³¹ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 15 – 16.

³² Srov. FITZPATRICK, S., KEMP, P., KLINKER, S. *Bezdomovství: přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*, s. 37.

zaměstnání.³³ Do objektivních patří často systémová chyba, jejíž je osoba bez domova obětí, subjektivní příčinou pak jsou nepříznivé vlastnosti člověka. Chyby systému lze odstranit, většinou je může odstranit stát, subjektivní musí změnit sám klient.³⁴

Rizikový faktor, který spojuje všechny bezdomovce, je chudoba a ve většině případů i nezaměstnanost. Do dalších rizikových faktorů lze zahrnout například rodinné konflikty, delikventní jednání, zkušenost s vězením, dluhy, zneužívání drog a alkoholu atd.³⁵

Pokud se na příčiny bezdomovectví podíváme z pohledu pohlaví, tak u mužů je důvodem často materiální či osobnostní faktor. U mužů je také bezdomovectví více veřejné, aktivně vyhledávají nabízené služby a jsou více vidět na veřejnosti. Naopak u žen se jedná zejména o příčiny vztahové, především problémy s partnerem. Častěji se u nich objevuje bezdomovectví skryté. Co se týče bezdomovectví u dětí a mladistvých, zde se jedná o problém působení faktoru institucionálního. V současné době lze hovořit i o příčinách, do kterých patří nuda, nezaplněný volný čas, ztráta pevnosti rodinných priorit.³⁶

Každopádně člověk, který už se bezdomovcem stane a to z jakékoliv příčiny, se postupem času vrací obtížněji zpět do běžného života. Při práci s klienty bezdomovci je tedy důležité znát nejen jejich minulost, tedy primární příčinu (proč se na ulici dostali), ale i příčinu sekundární (proč na ulici zůstávají). Někdy je podstatné odhalit, i proč se lidé na ulici vracejí, což je příčina terciální. Mnohdy teprve až si klienti uvědomí, proč na ulici zůstávají, pochopí, že bariéry, které vedou zpět do běžného života, lze překonat. Rizikem je zde to, pokud lidé nemohou nalézt místo, kam by se ve společnosti začlenili. V takovém případě se mohou vrátit na ulici.³⁷

V České republice se spíše uplatňuje zmírňování následků než prevence a odstraňování příčin bezdomovectví. Podle členění bezdomovectví podle příčin můžeme říct, že existují čtyři základní trajektorie vedoucí k bezdomovectví. Za prvé se jedná o trajektorii dlouhou, která má podobu celoživotní dráhy člověka, osoba se do situace

---

³³ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 15 – 16.

³⁴ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 16 – 19.

³⁵ Srov. BARTÁK, M. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*, s. 26.

³⁶ Srov. BERÁNEK, T., SVOBODA, D., ŠEVČÍK, P. *Lidé bez domova* [online].

³⁷ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 16 – 19.

sociálního vyloučení již narodí. Za druhé je to trajektorie krátká, ta je založena na souběhu vlivů, jako je například zadlužení, nezaměstnanost, rozpad rodiny apod. Za třetí se jedná o trajektorii zdravotní, která se týká lidí se zdravotními indispozicemi, kteří nevládají obvyklý životní styl v dané společnosti. Poslední trajektorii, je bezdomovectví volbou, což je v České republice dosud ještě vzácné.³⁸

1. 5 Bezdomovectví v ČR

Dalo by se říct, že bezdomovectví je v českém prostředí nové, poněvadž před rokem 1989 se v podstatě z ideologických důvodů nesmělo objevovat. Velmi dlouho se u nás nikdo touto problematikou nezabýval a současně tak ani neexistovala žádná koncepce řešení tohoto problému ze strany státu.³⁹ V naší zemi se bezdomovectví do roku 1989 vyskytovalo ve skryté podobě, lidé bez domova pobývali v různých ubytovnách, případně věznicích či zdravotnických a sociálních zařízeních. Po roce 1989 u nás počet bezdomovců vzrostl a to zejména i díky tomu, že příživnictví již nebylo trestným činem, lidé za něj již nemohli být stíháni či umístováni do psychiatrických léčeb. Také k tomu přispěla zahraniční migrace nebo například amnestování vězňů, propouštění lidí z vězení apod. Dalším faktorem, který přispěl ke zvýšení počtu lidí bez domova, byla privatizace podniků, rušení podnikových ubytoven apod.⁴⁰

Dalo by se říci, že po revoluci se zjevné bezdomovectví stalo novým fenoménem. Za socialismu neexistovalo oficiální bezdomovectví, ani oficiální nezaměstnanost, poněvadž existovalo právo a povinnost pracovat, čemuž odpovídala povinnost státu zajistit lidem jisté bydlení. Ovšem po roce 1989 se skrytá nezaměstnanost (která byla dána přezaměstnaností) a skryté bezdomovectví (dáno státní podporou bytové výstavby a sociální kontrolou) staly zjevnými. Postsocialistické země se snažily nájemníky ochránit například tím, že jim umožnily výhodnou koupi užívaného bytu, nebo tím, že podporovaly regulaci nájemného. Podpora regulovaného nájemného se týkala například

---

³⁸ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 7 – 8.

³⁹ Srov. VAŠÁT, P. *Studium bezdomovectví v USA: Inspirace pro výzkum v České republice*. In: Český lid 99, s. 130.

⁴⁰ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. *Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy* [online].

i České republiky. Ani to však nárůstu bezdomovců příliš nepomohlo a tento společenský jev se začal více objevovat.⁴¹

Jen těžko lze odhadnout počet bezdomovců v České republice, jedná se však o tisíce lidí. Největším problémem jsou ve velkých městech a průmyslových zónách, např. na Ostravsku, kam za socialismu přicházeli lidé za prací a bydlením a kde se nyní potýkají s vysokou mírou nezaměstnanosti.⁴² V České republice je celkem odhadováno na 30 000 bezdomovců. Neustále také přibývá osob, které žijí v nevyhovujících podmínkách či nejistém bydlení, do kterého lze zahrnout například domácnosti s dluhy či jedním dlouhodobě nezaměstnaným. Mezi ohrožené lidi bezdomovectvím řadíme pro ilustraci seniory jednotlivce nad 65 let, domácnosti s jedním dospělým a dětmi apod. Velmi je také ohrožena skupina mladých lidí opouštějících institucionální péči, tuto část lidí bez domova tvoří přibližně méně jak 15 % lidí. Současně přibývá žen bezdomovkyň. V roce 2009 tvořili již 17 % osob bez domova.⁴³

Český statistický úřad se v roce 2011 ve spolupráci s Asociací poskytovatelů sociálních služeb v ČR pokusil zjistit počet lidí bez domova. Sčítání probíhalo v azylových domech, domech na půli cesty, noclehárnách a nízkoprahových denních centrech. Sčítání se tedy zaměřilo na osoby využívající nabízenou pomoc. Bylo to vůbec poprvé, co se u nás něco takového uskutečnilo. Nejvíce bezdomovců bylo zjištěno v Moravskoslezském kraji a to 2 574, dále pak v Praze (1 254), za kterou následoval Jihomoravský kraj (1 156). Nejméně využívají pomoc v Karlovarském, a Libereckém kraji. Celkem bylo sečteno 11 494 lidí, kteří byli označeni jako lidé bez domova. Mezi bezdomovci převládají muži (svobodní nebo rozvedení).⁴⁴

Ze vzdělání převažuje u lidí bez domova vyučení, středoškolské vzdělání bez maturity a dále pak dále pak základní vzdělání. Naopak vysokoškolské vzdělání uvedlo jen 2,6 % osob.⁴⁵ Více jak polovina lidí uvedla, že jsou bez vyznání. Nejvíce lidí mezi bezdomovci je nezaměstnaných (40,2 %), oproti tomu 28,5 % osob uvedlo, že jsou

---

⁴¹ Srov. MIKESZOVÁ, M., LUX, M. *Faktory úspěšné reintegrace bezdomovců a nástroje bytové politiky pro řešení bezdomovství v ČR*. In: Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2013, č. 49, s. 30.

⁴² Srov. BAJER, P. Nejsme připraveni na bezdomovectví celých rodin. In: *Sociální práce/Sociálna práca*, 2006, č. 4, s. 3- 4.

⁴³ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 15 – 16.

⁴⁴ Srov. KUBALA, O. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011: Výsledky sčítání bezdomovců* [online].

⁴⁵ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 17.

ekonomicky aktivní. Celkový počet ekonomicky aktivních bezdomovců je asi 4700, z toho nejčastěji působí ve zpracovatelském průmyslu (př. hutnictví), ve stavebnictví a v dopravě a skladování. Tyto informace jsou důležité pro plánování sociálních služeb v ČR a pro vytváření programů a projektů zapojování bezdomovců zpět do běžného života.⁴⁶

---

⁴⁶ Srov. KUBALA, O. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011: Výsledky sčítání bezdomovců* [online].

2 Práce s bezdomovci

V této kapitole bych se ráda zaměřila na legislativní oporu práce s bezdomovci. Rovněž bych zde pak zejména na základě uvedených zákonů popsala některé možnosti pomoci lidem bez domova podrobněji. Také uvedu metody práce s bezdomovci. Současně bych v této kapitole ráda zohlednila etickou stránku sociální práce s touto cílovou skupinou.

2.1 Legislativa ČR a orgány zabývající se problematikou bezdomovectví

V různých mezinárodních deklaracích, které se týkají lidských práv, lze najít právo člověka na přiměřenou životní úroveň pro něj i jeho rodinu, dostatečnou výživu, šatstvo, byt, lékařskou péči atd. Tato ustanovení můžeme najít například ve Všeobecné deklaraci lidských práv (čl. 25) či Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (čl. 11) nebo naší Listině základních práv a svobod.⁴⁷ Zde bych ještě ráda uvedla, že je třeba rozlišovat, co jsou opravdu lidská práva a co již práva například sociální. V současné době již lidská práva nejsou příliš vnímána jako univerzální a přirozená, ale jako ta, která jsou pozitivně vyhlášena, nejčastěji státní mocí. Avšak přesto lze rozlišovat mezi právy, která jsou přijatelná napříč kulturami a jsou univerzální a všelidská. Mezi tato práva lze zařadit například právo na život či prostředky k nezbytnému přežití. Tato práva jsou platná bez ohledu na kontexty podmíněné dějinně, kulturně či politicky. Na druhé straně pak stojí práva politická, hospodářská a sociální. Tato práva jsou poskytována ze strany jednotlivých států jako určitá privilegia. Některé deklarace pak mísí dohromady, jak lidská práva, tak se v nich lze setkat i s právy politickými a sociálními.⁴⁸

Ve všeobecné deklaraci lidských práv můžeme nalézt hned několik bodů, které bychom mohli zahrnout do souvislosti s problematikou bezdomovectví. Jedná se o článek 22, kde je uvedeno právo člověka na sociální zabezpečení, dále pak v článku 25 nalezneme právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit zdraví

---

⁴⁷ Srov. PRUDKÝ, L., HRADECKÝ, I., TOMEŠOVÁ, L. a kol. *Koncepce návrhů řešení problematiky bezdomovectví v Praze v letech 2013 – 2020* [online].

⁴⁸ Srov. MÍČKA, R. *Nemáme příliš mnoho lidských práv? Lidsko-právní agenda a její limity v kontextu politické filozofie a sociální etiky*. In: ROSKOVÁ, L. *Lidská práva v proměnách času*. Sborník příspěvků I. ročník mezinárodní konference, s. 135 – 136.

a blahobyt člověka a jeho rodiny, jejich zdraví, výživu, šatstvo, byt, lékařskou péči a zabezpečení v nezaměstnanosti, nemoci, nezpůsobilosti k práci, ovdovění, stáří a dalších případech ztráty výdělečných možností.⁴⁹

V České republice žádný zákon zcela přesně a jasně nezaručuje právo lidí na bydlení. Například v Listině základních práv a svobod můžeme pouze nalézt právo na pomoc pro zajištění základních životních podmínek, a to pouze v obecné podobě. Pojem základní životní podmínky již není v tomto dokumentu definovaný.⁵⁰ Toto právo dle Listiny základních práv a svobod nalezneme ve článku 30 a zní následovně: „*Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.*“⁵¹

Vzhledem k tomu, že v našem právním řádu bezdomovectví není přímo upraveno, v minulosti byli mezi lidmi bez domova řazeni lidé tzv. společensky nepřizpůsobiví. Péči o ně se zabýval právě zákon o sociálním zabezpečení. Do této skupiny lidí pak patřily například osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, lidé závislí na alkoholu a drogách, ti, kteří žili nedůstojným způsobem života. Dále pak osoby, které prošly ústavní či ochrannou výchovou. Péče o ně připadla hlavně sociálním odborům obecních úřadů. Jednalo se o péči výchovnou, poradenskou, věcné dávky, peněžité dávky či bezúročné půjčky.⁵²

V rámci řešení problematiky bezdomovectví v České republice a jejího legislativního zakotvení je třeba zmínit zejména Koncepti prevence a řešení problematiky bezdomovectví do roku 2020. Je zde řešen problém bezdomovectví, jsou zde uvedeny přibližné počty bezdomovců – asi 30 000 lidí a současně jsou zde zmiňovány nejvíce ohrožené skupiny lidí bezdomovectvím. Patří sem hlavně starší lidé, nezaměstnaní či lidé bez rodiny. Pozornost je věnována i bezdomovectví potenciálnímu a jsou zde navrženy čtyři základní skupiny opatření. Jedna se týká oblasti dostupnosti bydlení, další pak přístupu ke zdravotní péči, třetí se zaměřuje na poskytování specifických sociálních služeb a poslední se soustředí na koordinaci zúčastněných institucí.⁵³

---

⁴⁹ Srov. OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv* [online].

⁵⁰ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie* [online], s. 7.

⁵¹ *Listina základních práv a svobod* [online].

⁵² Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie* [online], s. 7 – 8.

⁵³ Srov. VLÁDA ČR. *Vláda schválila koncepci řešení bezdomovectví* [online].

V legislativě došlo v České republice ke změně především od 1. 1. 2007 a jednalo ze zejména o zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 110/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi a zákon č. 111/2006 Sb., o životním minimu (v účinnosti nadále zůstávají z č. 100/1988 Sb. a vyhláška č. 182/1991 Sb. V zákoně o sociálních službách je zcela nově upraven příspěvek na péči, dále jsou zde nově upraveny sociální služby, registrace poskytovatelů sociálních služeb či vzdělávání sociálních pracovníků. Je zde rozdělení sociálních služeb, z nichž bezdomovectví se týkají zejména služby sociální prevence.⁵⁴

Snahou zákona o životním a existenčním minimu je jednak ochraňovat všechny možné typy domácností před hmotnou nouzí a současně zvýšit motivaci k pracovní činnosti a zvětšit i snahu ke změně sociální a ekonomické situace. Podle tohoto zákona životním minimem rozumíme „*společensky uznanou hranici peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.*“ Oproti minulosti se jedná o jednosložkový finanční prostředek. Existenčním minimem se dle zákona rozumí „*minimální hranice peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni přežití.*“⁵⁵

Jednou z možností, jak pomoci lidem ohroženým ztrátou bydlení jsou buď dávky státní sociální podpory podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře či dávky pomoci v hmotné nouzi dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. V případě dávek státní sociální podpory se konkrétně jedná o příspěvek na bydlení. Ovšem zde nastává problém splnění podmínek nároku. Osoba musí mít trvalé bydliště a nájemní, nikoli podnájemní smlouvu, což lidé bez domova splňují jen zřídka. V případě dávek pomoci v hmotné nouzi se jedná buď o doplatek na bydlení či mimořádnou okamžitou pomoc. I zde je třeba splnit podmínky nároku na dávku podle zákona. Všeobecně je problematické, že osoby, které se již na ulici pohybují delší dobu, mají problém s komunikací s úřady nebo o možnosti využití dávek nevědí.⁵⁶

Na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je možné v současné době označit osoby bez domova, nebo z minulosti tzv. nepřizpůsobivé lidi, již lépe znějícím označením. V tomto zákoně, konkrétně u definování služeb sociální prevence,

---

⁵⁴ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie* [online].

⁵⁵ BAJER, P. *Zákony posilující motivaci k pracovní činnosti*. In: Sociální práce/Sociální práca, 2006, č. 4, s. 59.

⁵⁶ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 29 – 30.

jsou lidé bez domova označováni jako osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení či jako osoby bez přístřeší.⁵⁷

Poskytování sociálních služeb je další z možností, jak pomáhat lidem, kterým hrozí sociální vyloučení v oblasti bydlení a to ať už z důvodu nepříznivé sociální události či z důvodu, že nejsou schopni sami vlastními silami řešit nepříznivou situaci spojenou s bydlením. Jednou z dalších možností je pak sociální bydlení. S tím je ovšem v České republice problém, a to především proto, že není zcela vymezeno a tudíž je lokálně odlišně chápáno. Je na rozhodnutí obce, zda bude existovat a právě z tohoto důvodu je sociálního bydlení málo a v nedostatečné kapacitě. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění rozděluje druhy sociálních služeb na sociální poradenství, sociální péče a sociální prevenci. Sociální služby se poskytují jako pobytové, ambulantní či terénní.⁵⁸

Zákon o sociálních službách také dává obcím povinnost, aby v případě, že je osoba v takové situaci, kdy by jí neposkytnutí okamžité pomoci ohrozilo na životě či zdraví, poskytla sociální služby či jinou pomoc v nezbytném rozsahu. Osoba je místně příslušná podle svého trvalého či hlášeného pobytu. Rovněž tento zákon ukládá krajům sestavovat střednědobé plány sociálních služeb, kde se sleduje, zda jsou pokryty v kraji všechny sociální skupiny.⁵⁹

Problematikou bezdomovectví se zabývají zejména služby sociální prevence, jako jsou například nízkoprahová denní centra, noclehárny, azylové domy, domy na půl cesty, či některé terénní programy, ale i některé další služby, které však nejsou primárně určeny pro osoby bez přístřeší. Jedná se většinou o služby, které se snaží zabránit sociálnímu vyloučení, jako jsou například sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi či kontaktní centra. V České republice funguje tzv. vícestupňový systém sociálního začleňování bezdomovců. Jde zejména o propojenost, návaznost a prostupnost mezi sociálními službami. Problém nastává ve chvíli, kdy sice člověku s akutní potřebou, který ztratil bydlení, byla poskytnuta adekvátní ambulantní, terénní či pobytová služba,

---

⁵⁷ Srov. MPSV. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online].

⁵⁸ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 33 – 34.

⁵⁹ Srov. BAJER, P. *Zákony posilující motivaci k pracovní činnosti*. In: *Sociální práce/Sociálna práca*, 2006, č. 4, s. 59.

avšak další na ni již nenavazuje, jako například u azylových domů či domů na půl cesty. To znamená, že často dochází k závislosti na sociální službě.⁶⁰

Do orgánů, které se zabývají problematikou bezdomovectví, se zahrnují jak orgány státní správy a samosprávy a důležitou roli hraje také zapojení neziskových organizací či církví. Do orgánů státní správy patří hlavně vláda České republiky a jednotlivá ministerstva. Tyto orgány se řídí především ústavou a zákonem o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR v platném znění.⁶¹

Asi nejdůležitějším orgánem, je Ministerstvo práce a sociálních věcí, které se zabývá jak zaměstnaností, tak rekvalifikacemi, důchodovým zabezpečením, nemocenským pojištěním, sociální péčí atd. Ministerstvo zdravotnictví má na starost například ochranu veřejného zdraví a zdravotní pojištění. Ministerstvo vnitra pak zajišťuje například oblast veřejného pořádku, ochranu osobních údajů, povolování pobytů cizinců a postavení uprchlíků. V rámci státní správy je důležitým i Ministerstvo pro místní rozvoj, které řeší zejména regionální politiku bydlení.⁶² Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se pak zabývá například o předškolská, školská zařízení, střední a vysoké školy, či vědu a výzkum. Vláda České republiky hraje roli koordinátora činnosti jednotlivých ministerstev, která jsou jí rovněž podřízena, a současně je nevyšším orgánem výkonné moc ve státě.⁶³ Také u nás funguje Agentura pro sociální začleňování, která organizačně patří pod Úřad vlády ČR, konkrétně do sekce pro lidská práva. Neméně důležitou roli pak může hrát i Veřejný ochránce práv, který však stojí mimo veřejnou správu a je nezávislý a nestranný. Může řešit například situace, kdy je ohrožen přístup osoby k bydlení.⁶⁴ Do samosprávy lze zahrnout hlavně obce a kraje, které se řídí ústavou a také zákonem o obcích.⁶⁵ Obce by měly pečovat o svůj rozvoj, ale i o rozvoj a potřeby svých občanů, o což by se měl snažit i kraj. Obce by měly chránit veřejný zájem při plnění svých úkolů.⁶⁶ Obec se zabývá péčí o uspokojování potřeb v oblasti bydlení, ochrany zdraví, vzdělávání, výchovy, ochrany veřejného

---

⁶⁰ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 33 – 34.

⁶¹ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie* [online].

⁶² Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 24.

⁶³ Srov. BARTÁK, M. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*, s. 39.

⁶⁴ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 24.

⁶⁵ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie* [online].

⁶⁶ Srov. BARTÁK, M. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*, s. 39.

pořádku apod. Měla by pečovat o zachování a rozvoj svého majetku. Kraje nemají v oblasti bytové politiky určenou žádnou působnost. Pouze v zákoně o sociálních službách v platném znění je krajům uložena povinnost zpracovávat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb, na němž se spolupodílejí i obce na území daného kraje.⁶⁷

V České republice funguje poměrně rozvinutá síť neziskových organizací, které pomáhají lidem bez domova. Avšak velkým problémem je často nízká kapacita a jejich financování. Existují různé typy neziskových organizací, které poskytují pomoc bezdomovcům. Mezi ně patří občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, příspěvkové organizace, církve a náboženské organizace, charity a mezinárodní organizace.⁶⁸ Do neziskových organizací a církví lze v České republice zahrnout zejména Armádu spásy, Naději, Charitu ČR, Nový prostor, Diakonii, Člověka v tísni atd. Tyto organizace jsou financovány ze státního rozpočtu (granty), ze zahraničních zdrojů, příspěvků, darů a z vlastní činnosti. Poskytují hlavně tyto služby – ubytování (noclehárny, azylové bydlení,...), nízkoprahová denní centra (hygiena, stravování, ošacení, zdravotní péče), poradenství (sociálně právní atd.), terénní sociální práce. Služby pomáhají osobám bez domova přežít krizová období a jim pomáhají při znovu začleňování do společnosti.⁶⁹

2.2 Sociální práce s bezdomovci

Sociální práce nemá jen jedinou definici, naopak téměř autor od autora se definice sociální práce něčím liší. Jednu definici nalezneme i u Navrátila: „*Cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí (sociální fungování).*“⁷⁰

Pro srovnání lze uvést i jinou definici sociální práce. Tato je schválená Mezinárodní federací sociálních pracovníků a zní: „*Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také zmocnění a osvobození lidí v zájmu zvýšení blaha. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází k interakci lidí a jejich*

---

⁶⁷ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 25.

⁶⁸ Srov. BARTÁK, M. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*, s. 40.

⁶⁹ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie* [online].

⁷⁰ NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*, s. 11 – 12.

prostředí, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.“⁷¹

Snahou sociální práce je obnovit sociální fungování klienta a vytvářet proto i vhodné společenské podmínky. Je třeba využít jak společenské solidarity, tak sil klienta. Sociální pracovník je pak prostředníkem mezi klientem a společností. V rámci sociální práce je třeba pracovat s klientem, nikoliv dělat něco místo klienta. V případě, že by klient sám nestál o změnu a nesnažil se jí dosáhnout, jsou vynaložené síly sociálního pracovníka zbytečné, nic se nezmění. Toto platí i v případě sociální práce s bezdomovci. Sociální pracovník by si měl uvědomit, zda člověk bez domova stojí o změnu a o jakou změnu. Nemusí být pravda, že stojí o běžný život a pomoc je mu jen vnucována.⁷²

V sociální práci se můžeme setkat se dvěma obecnými systémy. První pracuje i s takovými klienty, kteří nemají motivaci ke změně. Zde je snahou co nejvíce snížit rizika, která vyplývají z jejich způsobu života, případně jim poskytnout informace o možnosti změny. Druhý systém se věnuje pouze klientům motivovaným ke změně. Využívá zejména represivní a kontrolní opatření, která by právě měla vést k posilování klienta. Tento systém odmítá nabízení pomoci klientům bez motivace, protože podle něj jen zesiluje jejich setrvávání v rizikovém způsobu života.⁷³

V sociální práci, která se zabývá problematikou bezdomovectví, lze rozlišit aktivity preventivní, dále služby vedoucí k uspokojení základních potřeb a služby zaměřené na opětovné začlenění do společnosti a soběstačnost klienta. Mezi základní pomoc se řadí sociální poradenství, které ještě jde rozdělit na základní a odborné. Sociální poradenství by se mělo snažit o to, aby klientům pomáhalo tak, aby si dokázali pomoci sami. V oblasti bezdomovectví je nejčastěji poskytováno v občanských poradnách či nízkoprahových centrech organizací, které však často poskytují i další sociální služby. Do služeb, které jsou zaměřené na uspokojení základních potřeb, patří například azylové bydlení. Do služeb, které pomáhají člověka znovu začlenit do společnosti

---

⁷¹ MEZINÁRODNÍ FEDERACE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ. *Mezinárodní etický kodex* [online].

⁷² Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 40 – 41.

⁷³ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 56 – 57.

a snaží se o jeho soběstačnost, lze zahrnout například nácvik sociálních dovedností či podpora zaměstnanosti. I sem jde zařadit právě azylové bydlení.⁷⁴

V rámci sociální práce s bezdomovci má v České republice větší tradici přístup, který je orientovaný na změnu. V tomto systému je pomoc odstupňována, přičemž jednotlivé stupně jsou postupně náročnější. Například pro získání lepšího bydlení je třeba, aby klient vyvinul větší aktivitu. Vlastní snaha klienta změnit se, je zde podmínkou. Aby sociální služby byly lidmi bez domova sledovány atraktivními, je třeba jak přístupu orientovaného na změnu, tak přístupu na podporu klienta. Propojenost služeb by pak měla být samozřejmostí.⁷⁵

2.2.1 Popis konkrétních možností pomoci lidem bez domova

Jednou z možností, jak pomoci lidem bez domova, je poskytování sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V tomto zákoně jsou sociální služby rozděleny jednak podle formy, a to na pobytové, ambulantní a terénní sociální služby. Dále jsou zde rozděleny i podle druhu na sociální poradenství, služby sociální prevence a služby sociální péče. Sociální poradenství je základní pomoc pro osoby v nepříznivé životní situaci a mělo by být poskytnuto bezplatně.⁷⁶ Služby sociální péče pak pomáhají osobám zajistit fyzickou a psychickou soběstačnost, zapojit se do života společnosti, a není-li to možné, garantovat důstojné prostředí a zacházení.⁷⁷ Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.⁷⁸

---

⁷⁴ Srov. SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi.*, s. 320 – 329.

⁷⁵ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 115- 116.

⁷⁶ Srov. MPSV. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online].

⁷⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 42.

⁷⁸ Srov. MPSV. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online].

Služby, které jsou nejvíce vhodné pro osoby bez domova, jsou podle tohoto zákona zařazeny do služeb sociální prevence. Jedná se zejména o nízkoprahová denní centra, noclehárny, azylové domy a domy na půli cesty.⁷⁹

Podle zákona azylové domy poskytují na přechodnou dobu možnost ubytování osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, která je spojena se ztrátou bydlení. Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla osobám do věku 26 let. Jedná se například o lidi, kteří opouštějí po dosažení zletilosti ústavní či ochrannou výchovu či osoby odcházející ze zařízení pro péči o děti a mládež, dále pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody či ochranné léčby. Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší.⁸⁰ V nízkoprahovém denním centru je okamžitá pomoc ohroženému klientovi. Lidé bez domova zde mohou uspokojit své základní potřeby. Tato centra jsou prostředníkem mezi prací orientovanou na podporu a sociální prací orientovanou na změnu.⁸¹

Kromě těchto sociálních služeb, mohou lidé bez domova využít i jiné sociální služby, ty jsou však v první řadě určeny jiným cílovým skupinám a bezdomovci zde nejsou odlišováni od jiných osob. Může se jednat například o služby pro seniory či osoby se zdravotním postižením apod. V oblasti prevence sociálního vyloučení pak mohou být podstatné i například sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Pro lidi bez domova je rovněž důležitá služba terénní programy. V rámci této služby je definován streetwork, který u této cílové skupiny hraje také podstatnou roli.⁸²

Práce na ulici neboli streetwork je většinou kombinována s dalšími službami. Tato činnost je specifická tím, že probíhá v přirozeném prostředí klienta. Velmi důležitý je zde vztah sociálního pracovníka a klienta. V rámci této činnosti sociální pracovník provádí mapování a depistáž oblastí, vyhledávání a kontaktování osob. Nejdůležitější je získání klientovi důvěry. V rámci streetworku probíhá i osvětová činnost a poradenství, případně zdravotní složka jako je například ošetření povrchových zranění. Sociální

---

⁷⁹ Srov. HRADECKÝ, I. *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006, politická část*, str. 8.

⁸⁰ Srov. MPSV. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online].

⁸¹ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 129 – 130.

⁸² Srov. HRADECKÝ, I. *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006, politická část*, str. 8 – 9.

pracovník by měl také sesbíraná data zpracovat a analyzovat, což je důležité v rámci plánování sociálních služeb.⁸³

Lidem bez domova by měla být poskytována i často opomíjená duchovní pomoc. Mezi bezdomovci se nacházejí i věřící lidé. I když podle zkušeností je více těch nevěřících, měly by se takové služby nabízet. Duchovní podpora člověka bez domova může být pro něj samotného velmi významná. Vhodnou se zdá být například pastorační péče, která se obrací k člověku a vnímá jeho potřeby a přání. Je to doprovázení člověka, aby zvládl situaci, za zachování jeho individuality.⁸⁴

Mezi služby, které by měly být pro lidi dostupné, by měla patřit například psychologická pomoc, poskytována buď ve formě poradenství či krizové intervence. Sociální pracovník by měl poznat, kde končí jeho kompetence a v případě potřeby klienta odkázat na pomoc psychologa. Poradenská činnost je typická například pro nízkoprahová denní centra. Problematické však je, že klienti mají problém s tím, aby pravidelně na sezení docházeli.⁸⁵

2.2.2 Metody sociální práce s bezdomovci

Metodu můžeme v sociální práci chápat jako způsob, jak dosáhnout určeného cíle, prostřednictvím zamýšlené, svědomité činnosti v sociální práci, a to buď s jednotlivcem, skupinou či komunitou. Podle mnoha autorů jsou právě za tři základní metody sociální práce považovány: individuální sociální práce, skupinová sociální práce a komunitní sociální práce. Nejvíce rozšířenou a známou byla nejprve individuální sociální práce, později se skupinou a nejdéle se připojila sociální práce s komunitou. Lze říct, že v praxi se všechny tři typy metod sociální práce prolínají a navazují na sebe.⁸⁶

Matoušek chápe metody sociální práce jako určité postupy, které jsou vázány na cílový subjekt, sem řadíme například sociální práci s jednotlivcem, skupinou či komunitou. Dále jsou to postupy vázané na aktuální situaci subjektu, sem řadíme například předvídatelné či nepředvídatelné sociální události. Také do metod sociální práce řadí postupy vázané na relevantní vztahový kontext, kam lze zařadit například

---

⁸³ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 115 – 128.

⁸⁴ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 62 – 63.

⁸⁵ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 138 – 139.

⁸⁶ Srov. ŠPILÁČKOVÁ, M., NEDOMOVÁ, E. *Metody sociální práce s jednotlivcem*, s. 10 – 11.

vrstevnickou skupinu či rodinu. Někdy bere v úvahu i systémové vazby jako je například regionální, národní nebo nadnárodní sociální politika.⁸⁷

Pro srovnání je možné ještě uvést například rozlišení metod sociální práce podle Charvátové, která je rozlišuje podle vybraného hlediska řešení sociální problematiky na hledisko jednotlivce, kam patří metody individuální sociální práce, dále uvádí hledisko skupiny, kam se řadí metody sociální práce se skupinou a jako třetí uvádí hledisko společenského celku, kam zahrnuje metody sociální práce v oblasti.⁸⁸

Levická pak rozlišuje metody sociální práce velmi podrobně. Podle časového hlediska je dělí na klasické metody, kam řadí sociální práci s jednotlivcem, skupinou a komunitou a na moderní metody, kam patří sociální management, plánování a projektování. Dále dělí metody sociální práce podle různých hledisek jako je demografické, zde se nachází sociální práce s dětmi, mládeží, dospělými a lidmi vyššího věku či podle pohlaví. Další hlediska, podle kterých rozděluje metody sociální práce, jsou například statusové, hledisko podle místa výkonu sociální práce, podle druhu vykonávané činnosti.⁸⁹

Vzhledem k tomu, že sociální práci lze vnímat tak, že její snahou je pomáhat zajistit klientům uspokojivé osobní, skupinové a komunitní vztahy, je možné vnímat metody sociální práce jako individuální práci s klientem, skupinovou sociální práci a komunitní sociální práci. Někdy se do metod sociální práce zahrnuje i administrace a výzkum. V praxi sociální práce se metody často kombinují.⁹⁰

Individuální sociální práce je sociální práce s jednotlivcem. Zde jde o pochopení jedince, ale i o porozumění podmínkám, ať už například kulturním, rodinným či společenským, ve kterých žije. Je to proces, v rámci kterého se sociální pracovníci snaží klientům pomoci vyrovnat se jejich problémy. Rovněž je podstatné, aby klient změnil své životní postoje a naučil se sám řešit své problémy a to jak osobní, tak rodinné i společenské.⁹¹ Pro individuální sociální práci se také užívá termín případová práce. Jejím základem je zejména poradenství, které může být doplněno dalšími postupy.⁹² Pro

---

⁸⁷ Srov. MATOUŠEK, O. Úvod: Cíle a úrovně sociální práce. In: Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 13.

⁸⁸ Srov. ŠPILÁČKOVÁ, M., NEDOMOVÁ, E. *Metody sociální práce s jednotlivcem*, s. 10.

⁸⁹ Srov. LEVICKÁ, J. *Metódy sociálnej práce*, s. 19 – 20.

⁹⁰ Srov. NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*, s. 6 – 7.

⁹¹ Srov. ŠPILÁČKOVÁ, M., NEDOMOVÁ, E. *Metody sociální práce s jednotlivcem*, s. 12 – 13.

⁹² Srov. MATOUŠEK, O. Úvod: Cíle a úrovně sociální práce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 14.

sociálního pracovníka, který se zabývá sociální prací s jednotlivcem, je nutností, aby znal možnosti a nabídku sociálních služeb a rovněž, aby dokázal klienta na vhodnou službu odkázat. Sociální pracovník v této oblasti řeší problémy v celé jejich šíři a může se setkat s různorodými klienty. Těmi mohou být například jak senioři, tak osoby se smyslovou vadou či bezdomovci. Sociální pracovník tak může například řešit potřebu dostupného bydlení, zdravotní péče, či možnosti získání sociální podpory či rekvalifikace.⁹³

Skupinovou sociální prací je chápána práce s malými skupinami, jejíž snahou je zlepšit kvalitu života celé skupiny. Současně zahrnuje i podporu individuálních potřeb členů skupiny jako je například navození změny v chování či rozvoj sociálních dovedností. Mezi techniky sociální práce, které jsou v rámci skupiny využívány, patří například instruktáž, výměna informací, přehrávání rolí či diskuze. Oproti individuální sociální práci zde dochází k vzájemnému působení členů skupiny, je zde skupinová dynamika.⁹⁴

Pro klienty je povzbuzující, že v rámci skupiny zjišťují, že v situaci, ve které se nacházejí, nejsou sami. Klienti ve skupině získávají nové informace, zkušenosti či názory a mohou hovořit o svých problémech mezi lidmi, kteří se potýkají s obdobnými starostmi. Velmi důležité je, že se klienti navzájem podporují a společně hledají řešení situace. Člověk se zde také může setkat s novým úhlem pohledu na svůj problém. V rámci skupiny je také užitečné trénování přijatelných a osvojených způsobů chování.⁹⁵

Ve skupinové sociální práci s lidmi bez domova lze využít terapeutické skupiny, které mohou klientům pomoci rozvíjet jejich sociální dovednosti a dosáhnout jejich osobnostních změn. V případě, že má skupina za hlavní cíl podporu, jedná se o tzv. podpůrné skupiny, které jsou vhodné zejména při zvládnání náročných životních situací. Dalším typem terapeutické skupiny pak může být skupina rozvoje sociálních dovedností, kde se klienti mohou naučit například zvládat konfliktní situace. Tato metoda sociální práce je v praxi více vidět v azylových domech pro matky s dětmi, než

---

⁹³ Srov. HAVRÁNKOVÁ, O. Případová práce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 67 – 68.

⁹⁴ Srov. RICHTEROVÁ, B., ORGONÍKOVÁ, L. *Různé cesty pomoci. Porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*, s. 13 – 14.

⁹⁵ Srov. HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 154 – 155.

v azylových domech pro muže. Probíhají zde skupiny, které jsou zaměřené například na péči o dítě nebo hospodaření. Vhodné by byly i skupiny psychoterapeutické, zaměřené na pochopení a přijetí sebe sama a osobností změny. Ale s těmi se příliš nesetkáme. Celkově je sociální práce se skupinou u lidí bez domova zaváděna velmi pomalu. Terapeutické skupiny jsou více známé v souvislosti s jinými cílovými skupinami, jako jsou například gambleři či týrané ženy.⁹⁶

Další metodou sociální práce je komunitní práce, která u nás nemá příliš dlouhou tradici. Komunitní práce se snaží podporovat a vyvolat změnu v rámci daného místního společenství. V rámci komunitní práce jsou do rozhodování o změnách zapojováni občané komunity, ale i organizace a instituce v komunitě. Lidé tak mohou ovlivnit to, co se v dané komunitě děje. Často se jedná o způsob, jak vyřešit v komunitě nějaký problém. Může se jednat o oblast sociálních služeb, ale i zdravotní péči či vzdělávání. V souvislosti s komunitní prací je zmiňován pojem komunitní péče, která se zabývá tím, že se snaží uspořádat služby, hlavně zdravotní a sociální, ale i další pro osoby nacházející se na okraji komunity.⁹⁷

2.3 Organizace pomáhající lidem bez domova v ČR

Většina organizací v České republice, které se věnují pomoci lidem bez domova, je si podobná v tom, že jsou často spojeny s církví, nebo mají ve svých stanovách určité náboženské principy, v naší zemi se jedná zejména o křesťanské principy. A i toto je důkazem toho, že bezdomovectví není problémem jen současné doby, ale je jevem, který je ve společnosti trvale.⁹⁸ Některé nejznámější organizace, které pomáhají lidem bez domova, bych zde ráda krátce představila.

Mezi nejznámější organizace, které pomáhají bezdomovcům, se řadí **Sdružení azylových domů v České republice**. Jedná se o občanské sdružení. Toto občanské sdružení zastřešuje jak osoby, tak organizace, které pracují s lidmi bez domova, ale i

---

⁹⁶ Srov. RICHTEROVÁ, B., ORGONÍKOVÁ, L. *Různé cesty pomoci. Porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*, s. 18 – 23.

⁹⁷ Srov. KINKOR, M. Komunitní práce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 254 – 255.

⁹⁸ Srov. SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifiky různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 328.

s osobami, které jsou ztrátou bydlení ohroženy. Pro tyto lidi se snaží vytvářet odborné prostředí. Mezi činnosti Sdružení azylových domů v České republice, o. s. lze zahrnout reprezentaci členů v mezinárodních organizacích, hájení svých zájmů, upozorňování na problematiku lidí bez domova, spolupráce s dalšími organizacemi, návrhy a realizace systému vzdělávání, ale i předávání zkušeností, publikační činnost a jiné.⁹⁹ V současné době má občanské sdružení 85 členů. Mezi členy patří například i azylové domy z Jihočeského kraje jako je Dům sv. Pavla v Českých Budějovicích, Azylový dům Filia v Českých Budějovicích či Domov pro matky s dětmi v Políkně.¹⁰⁰

Na evropské úrovni lze zmínit organizaci **Feantsa**, což je evropská federace národních organizací, které se zabývají prací s lidmi bez domova. V podstatě zastřešuje organizace, které pomáhají bezdomovcům. Snaží se pomáhat lidem, kteří jsou ohroženi bezdomovectvím, chudobou a sociálním vyloučením, ale i těm, kteří se již bezdomovci stali. Má více než 100 členských organizací. Snaží se o snadnější spolupráci mezi organizacemi pracujícími s bezdomovci na úrovni Evropy a také o výměnu informací a zkušeností mezi členy Feantsy.¹⁰¹

Další významnou organizací je **Charita Česká republika**. Tato organizace je nestátní neziskovou organizací. Také je součástí římskokatolické církve a vychází z křesťanských principů. Nabízí pomoc osobám v nouzi, a to u nás, ale i v zahraničí. Rovněž poskytuje sociální a zdravotnické služby. V České republice funguje jako sdružení více než 300 charit.¹⁰² Hlavním posláním je pomáhat lidem, kteří se nacházejí v tísní či v ohrožení nebo nouzi. Pomoc je poskytována bez ohledu na to, jakého jsou lidé náboženského vyznání, rasy, národnosti či státní nebo politické příslušnosti. Kromě poskytování charitativních, sociálních, zdravotnických služeb a humanitární pomoci, se snaží vytvářet podmínky pro dobrovolnickou činnost. Také se věnuje publikační činnosti, pořádá přednášky a konference a poskytuje poradenskou činnost či osvětové aktivity.¹⁰³

Armáda spásy se také řadí mezi nejvýznamnější organizace v České republice, které pomáhají lidem bez domova. Od roku 2013 je Armáda spásy v ČR registrována přímo jako oficiální církev. Nabízí duchovní i sociální pomoc těm, kteří to potřebují.

---

⁹⁹ Srov. SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR, o. s. *Stanovy* [online].

¹⁰⁰ Srov. *Sdružení azylových domů v ČR, o. s.* [online].

¹⁰¹ Srov. SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR. *Informace o Feantse* [online].

¹⁰² Srov. CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *O charitě* [online].

¹⁰³ Srov. CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *Stanovy* [online].

Její slogan zní: „Srdce bohu, ruce lidem“.¹⁰⁴ V Československu Armáda spásy provozovala svou činnosti již od roku 1919. Poskytovala jak církevní činnost, tak domovy pro bezdomovce a osoby nacházející se na okraji společnosti. Komunistický režim však její činnost přerušil a obnovena byla po roce 1989. Od roku 1990 je registrována jako občanské sdružení.¹⁰⁵

Lidem bez domova v České republice rovněž pomáhá **Naděje**, což je křesťanská misijní a charitativní iniciativa. Je organizací dobročinnou, nepolitickou a nestrannou a působí celostátně. Poskytuje duchovní, sociální i zdravotnické služby, ale také služby osvětové, vzdělávací, výchovné a další. Snaží se pomáhat lidem osamělým, sociálně vyloučeným, rodinám s dětmi, ale i seniorům.¹⁰⁶ Na počátku devadesátých let, na základě potřeby lidí, kteří chtěli pomáhat a lidí, kteří pomoc potřebovali, začala činnost tohoto sdružení, ovšem zpočátku probíhala jako práce spontánní a bez názvu. Až v srpnu roku 1990 je registrována Naděje jako občanské sdružení.¹⁰⁷

Nový Prostor je také občanské sdružení registrované od roku 1998. Od roku 2002 můžeme jednu z poboček nalézt i v Jihočeském kraji, konkrétně v Českých Budějovicích.¹⁰⁸ Posláním tohoto sdružení je dát možnost pracovat lidem, kteří chtějí a mohou pracovat a nemohou nalézt zaměstnání. Snaží se rozvíjet oblast sociálního podnikání, realizuje sociálně-terapeutickou službu street-paper, zabývá se rozvojem kompetencí k lepšímu uplatnění na trhu práce, zabývá se prací s lidmi bez přístřeší a poskytuje informace o bezdomovectví a snaží se o změnu vnímání lidí bez domova a další.¹⁰⁹ Časopis Nový prostor pak vychází jednou za čtrnáct dní a prodávají ho právě lidé bez přístřeší či lidé, kterým hrozí sociální vyloučení. Osobám, které jej prodávají, zůstává polovina zisku z každého prodaného časopisu.¹¹⁰

Druhou největší neziskovou organizací, která v České republice poskytuje sociální služby je **Diakonie Českobratrské církve evangelické**. Po celé naší republice pomáhá osobám, které jsou v nepříznivé životní situaci, také organizuje humanitární

---

¹⁰⁴ Srov. ARMÁDA SPÁSY. *Národní ústředí: Armáda spásy je od dnešního dne registrovanou církví* [online].

¹⁰⁵ Srov. ARMÁDA SPÁSY. *Historie armády spásy* [online].

¹⁰⁶ Srov. NADĚJE. *Stanovy Naděje* [online].

¹⁰⁷ Srov. NADĚJE. *Vznik a vývoj naděje* [online].

¹⁰⁸ Srov. NOVÝ PROSTOR. *Historie Nového Prostoru* [online].

¹⁰⁹ Srov. NOVÝ PROSTOR. *Poslání* [online].

¹¹⁰ Srov. NOVÝ PROSTOR. *O nás* [online].

a rozvojovou pomoc v zahraničí. Vychází z křesťanských hodnot.¹¹¹ Pomáhá všem bez ohledu na náboženské vyznání, respektuje individualitu každého člověka a snaží se o podporu rodinného prostředí. Poskytuje sociální, zdravotní péči, ale i péči pastorační a pedagogickou. Pomáhá lidem osamoceným, se zdravotním postižením, ohroženým, či lidem v nepříznivé sociální situaci.¹¹² V Jihočeském kraji můžeme nalézt například středisko Blanka v Písku či středisko Rolnička v Soběslavi.¹¹³

Občanským sdružením, které v České republice pomáhá mužům bez domova, je **Emauzy ČR**, které bylo založeno v roce 1991. Mužům bez domova pomáhá najít bydlení, práci i lidskou důstojnost.¹¹⁴ Poskytuje sociální poradenství, dočasné bydlení a stravu. Ke klientům přistupuje individuálně a předpokládá aktivní snahu o změnu situace ze strany osoby bez domova. Práce s lidmi bez domova je postavena na partnerství.¹¹⁵

Závěrem bych ještě uvedla, že existují ještě například příspěvkové organizace, které poskytují pomoc lidem bez domova. Mezi ty patří například již výše zmiňovaný Azylový dům Filia, který je součástí Jeslových a azylových zařízení České Budějovice.¹¹⁶

2.4 Etika sociální práce s bezdomovci

Prvotní význam slova etika byl původně spojen s významem týkající se zvířat a jejich způsobu života. Slovo pochází z řeckého slova éthos. Pokud se tento výraz přeneseme na člověka, jedná se především o místo bydlení člověka, a to je určeno buď společenstvím či původem, ale může mít spojitost i s obyčejem nebo mravem v rámci společného bydlení. Odtud pak slovo éthos má povahu jednotlivého člověka ve vztahu k společnému mravu a posléze může znamenat jak způsob jednání, postoj, tak smýšlení osob.¹¹⁷

---

¹¹¹ Srov. DIAKONIE ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ. *O Diakonii* [online].

¹¹² Srov. DIAKONIE ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ. *Naše hodnoty* [online].

¹¹³ Srov. DIAKONIE ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ. Střediska a školy diakonie ČCE [online].

¹¹⁴ Srov. Emauzy ČR. *Poslání* [online].

¹¹⁵ Srov. EMAUZY ČR. *Veřejný závazek Emauzských domů* [online].

¹¹⁶ Srov. JESLOVÁ a AZYLOVÁ ZAŘÍZENÍ ČESKÉ BUDĚJOVICE, příspěvková organizace. *Výroční zpráva – rok 2013* [online].

¹¹⁷ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 17.

Pokud se na etiku podíváme v nejširším pojetí, můžeme říct, že etika je studiem lidského chování. Je odvětvím filosofie a ovlivňuje jí obecné otázky o životě a jeho smyslu. Na utváření etiky se podílí jak sociální, tak politická či náboženská kultura, ve které se etika vyvinula. Nezabývá se jen otázkami toho, co mají lidé dělat, ale zajímá se i o samotný účel lidského života. Etika se také zabývá tím, že hledá to, co je správné. Snahou je nalézt takové hodnoty, podle kterých bychom mohli žít v případě, že by vedly ke spravedlnosti a štěstí. Někdy mohou být etické postoje nejasné a nepřehledné, a proto úkolem etiky je mimo jiné rozlišování faktů či odstraňování nejasností, ale rovněž odhalování základů, na kterých jsou komentáře vystavěny, a zjišťovat nakolik jsou logické a zda skutečně vyjadřují hluboce zakořeněné názory, anebo emoční reakce.¹¹⁸ Etika je část praktické filosofie a ptá se po dobrém, lepším a nejlepším. Aby se člověk dostal do roviny, kdy hledá právě lepší a nejlepší, je třeba nejen dodržování daných pravidel, ale mít cíl, za kterým jde. V případě, že by člověku stačilo jen dodržování pravidel, vzdal by se své cenné schopnosti – tvoření.¹¹⁹

„Etika je teorií morálky, vědou o morálce jako stránce života společenského člověka, o původu a podstatě morálního vědomí a jednání. Etika se zabývá studiem morálky a rozumovým odůvodněním morálního jednání.“¹²⁰ V sociální práci se etika zabývá analýzou všeobecných zákonů v oblasti vývoje morálních a mravních vztahů a představ. Také se věnuje formám morálního vědomí a jím usměrněnou činností osob.¹²¹

V rámci oblasti sociální práce je podstatná profesní etika. Profesní etika aplikuje obecné etické principy na již určité činnosti profese sociální práce. Základní etické principy, které by měl znát každý pracovník v rámci svého zaměstnání, jsou zpravidla obsaženy v etickém kodexu pro danou profesi. Pro to, aby sociální pracovník jednal mravně, nestačí jen jeho znalost etického kodexu, ale může ho ovlivnit takovým způsobem, že se o etické zásady bude zajímat, případně se s nimi identifikovat a jednat v souladu s nimi i svým svědomím.¹²²

---

¹¹⁸ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 14 – 15.

¹¹⁹ Srov. SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*, s. 72 – 73.

¹²⁰ NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In: MATOUŠEK, o a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 22.

¹²¹ Srov. BAKOVÁ, D. Etika v práci sociálního pracovníka. In: MÁTEL, A., SCHAVEL, M., MÜHLPACHR, P. ROMAN, T. eds. *Aplikovaná etika v sociálně práci a dalších pomáhajících profesích*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, s. 8 – 9.

¹²² Srov. ŠKULENCOVÁ, A., JANKOVSKÝ, J. *Význam etických aspektů práce v pomáhajících Profesích*. In: Sociální práce/Sociálna práca, 2004, č. 4, s. 56 – 61.

Pro profesi sociálních pracovníků existuje Etický kodex společnosti sociálních pracovníků České republiky. Zde se nachází etické zásady, jako je například to, že sociální pracovník respektuje jedinečnost člověka, neohlíží se na pohlaví, rasu, náboženské či politické přesvědčení, respektuje právo jedince na seberealizaci a další. Dále jsou zde pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientovi, kde je například to, že sociální pracovník má chránit důstojnost a lidská práva svých klientů, s každým jedná jako s celostní bytostí v rámci jeho rodiny, komunity a společenského prostředí, chrání klientovo soukromí a další. Dále jsou zde pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli, kde je například uvedeno, že sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti, snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich uplatňování. Dále jsou zde pravidla etického chování ve vztahu ke kolegům, ke svému povolání a odbornosti, ve vztahu ke společnosti. Dále jsou zde uvedeny problémové okruhy sociální práce a postupy při řešení etických problémů.¹²³

V rámci sociální práce s bezdomovci bych ráda uvedla příklad toho, že sociální pracovníci se neřídí jen Etickým kodexem společnosti sociálních pracovníků České republiky. Například organizace Charita České republiky má i svůj vlastní kodex, se kterým se její pracovníci seznamují a řídí se jím. Nachází se zde poslání a cíle Charity ČR, ale také zásady, mezi které patří důstojnost lidské osoby, společné dobro, solidarita, subsidiarita a kvalita. Rovněž jsou zde uvedeny hodnoty pravda, svoboda, spravedlnost a láska. Také sem patří odborné a osobnostní kvality pracovníků Charity ČR, které zahrnují profesní odbornost, lidskost, odpovědnost, poctivost, dobré vztahy na pracovišti a vlastní aktivita a tvořivý přístup. Dále jsou zde práva a povinnosti, závazky a omezení charitních pracovníků, kam patří například právo na důstojné pracovní podmínky či povinnost respektovat své svědomí i svědomí druhých.¹²⁴

Etika pomáhá sociálním pracovníkům při rozhodování, které se týká oblastí dilemat sociální práce a problémů v rámci jejich profese. V případě, že je zjevné, jak by se měl sociální pracovník rozhodnout, avšak jemu se takové rozhodnutí přičí, dá se hovořit o etickém problému. V praxi se může jednat o případ, že nelze klientovi pomoci, protože osoba nespĺňuje kritéria instituce, ale pracovník vidí, že klientovi by se mělo

---

¹²³ Srov. SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků České republiky* [online].

¹²⁴ Srov. *Kodex Charity Česká republika* [online].

dostat pomoci. V případě, že sociální pracovník řeší situaci, kdy má dvě či více možností, z nichž ani jedna není vyhovující, hovoříme o etickém dilematu.¹²⁵ Každý sociální pracovník by měl počítat s tím, že se ve své profesi s etickými dilematy dříve nebo později setká. Musil je rozděluje na dilemata mezi komplexními a zjednodušenými cíli, množstvím klientů a kvalitou poskytovaných služeb, mezi rovnocenným přístupem ke všem klientům a upřednostňování některých z nich, mezi jednostranností a symetrií ve vztazích s klienty, mezi procedurálním a situačním přístupem k problémům klienta, mezi poskytováním materiální a nemateriální pomoci a konečně mezi snahou zasáhnout včas a obavou z unáhleného zásahu. Při rozhodování musí vzít sociální pracovník v potaz řadu okolností a obhájit své rozhodnutí. V případě, že si svým rozhodnutím není jistý, snaží si ho nějak odůvodnit. Je ale nezbytné, aby jen proto, že si sociální pracovník nedokáže své rozhodnutí obhájit a je si jím nejistý, nepřebíral jen například stereotypní postupy svých starších kolegů.¹²⁶ Domnívám se, že právě etika v sociální práci, znalost a orientace v etických teoriích a schopnost aplikovat je v praxi, může být pro sociálního pracovníka vodítkem a pomocníkem při řešení dilemat, se kterými se v praxi setká.

Z pohledu etiky je v sociální práci třeba, zabývat se tím, jak řešit etickou stránku práce a jak řešit dilemata, se kterými se pracovníci setkávají. Právě proto se etika v sociální práci zabývá zejména obecnými etickými teoriemi. Znalost etických teorií usnadňuje rozhodování, protože lze na problém či dilema nahlížet z více stran, najít více cest řešení, které jsou eticky správné.¹²⁷ Etické problémy a etická dilemata, jsou nedílnou součástí sociální práce, protože se jedná o profesi, ve které se pracovníci setkávají se zranitelnými uživateli, kteří potřebují někomu důvěřovat a být chráněni před využíváním a to také z toho důvodu, že v sociální oblasti se lze setkat někdy s rozporuplnými cíli a hodnotami. Jedná se například o poskytování péče i kontroly, chránění individuálních práv a současně podpora veřejného blaha. Ty pak mohou být příčinou napětí, dilemat a konfliktů.¹²⁸

---

¹²⁵ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionální etika. In: MATOUŠEK, o a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 23 – 24.

¹²⁶ Srov. MUSIL, L. „*Ráda bych vám pomohla, ale...*“: dilemata práce s klienty v organizacích, s. 44.

¹²⁷ Srov. OPATRŇY, M. *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 219.

¹²⁸ Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work*, s. 21.

Právě to, zda je určité rozhodnutí sociálního pracovníka eticky správné, se odvíjí od modelových způsobů uvažování tedy na základě etických teorií. Proto je nutné, aby je sociální pracovník znal. To, zda je jednání eticky správné, pak závisí na tom, jakým způsobem budou hodnoty vzaty v potaz a na základě jakého modelu bude rozhodnutí provedeno.¹²⁹ V oblasti profesní etiky se často uvádějí následující teorie: teorie přirozeného zákona, deontika, utilitarismus, antiopresivní teorie (zde lze jmenovat autory jako je například Paulo Freire, který je jedním z autorů radikálního antiopresivního hnutí či Carol Gilliganová, která se zabývá především etikou péče) a teorie diskurzu.¹³⁰ Z hlediska obecné etiky se to může jevit jinak, protože některé teorie nelze z jejího pohledu zcela srovnávat. Já se budu v této práci zabývat etikou péče v kontextu sociální práce s bezdomovci v České republice, a to hned v následujících kapitolách.

Vzhledem k tomu, že etika se zabývá morálkou v lidském jednání a sociální práce lidskými vztahy a chováním, je zjevné, že spolu tyto dva obory souvisí. Sociální pracovníci by měli mít nejen teoretické znalosti, ale měli by být i schopni etické reflexe ve své profesi. K poskytování kvalitní sociální práce je nutné uznávat určité hodnoty, ale i etické zásady. Z hodnot lze jmenovat například lidskou důstojnost. A právě etika v sociální práci je na respektu k lidským právům a lidské důstojnosti založena.¹³¹ Vzhledem k tomu, že v předchozím textu je uvedeno, že sociální práce je založena na respektu k lidským právům, je otázkou, zda v současné době sociální práce hájí skutečně lidská práva či spíše práva sociální. V tomto ohledu by asi bylo vhodné uvést, jak a čím lze tato práva rozlišit.

V problematice lidských práv se kodexy v sociální práci odkazují především na mezinárodní dokumenty, které se zabývají lidskými právy a na Listinu základních práv a svobod. V současné době je poměrně obtížné určit míru a definici lidských práv. Je možné je rozlišovat podle tří stupňů, kdy existují opravdu základní a nezcizitelná práva, dále pak práva nižší úrovně, kam lze zařadit jak určitá občanská práva, tak například práva politická a právě i sociální a další. Tato práva jsou však již historicky a kulturně

---

¹²⁹ Srov. FISCHER, O. Etika jako cesta k radosti ze sociální práce. In: FISCHER, O., JANDEJSEK, P., Srov. KROUPOVÁ, A. *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 14 – 17.

¹³⁰ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In: MATOUŠEK, o a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 26.

¹³¹ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 216 - 217.

podmíněna. Nejníže pak stojí práva, která představují spíše nároky a touhy lidí a dalo by se říci, že jsou relativní. V současné době bohužel dochází k tomu, že jsou přiznávána práva, která odporují právům přirozeným. Jedná se například o právo na eutanázii a další. Jiná práva pak privilegují určité jedince či skupiny lidí, př. práva žen. O sociálních právech platí, že jsou to jakési požadavky na kvalitu života v určité společnosti, jako je například právo na práci. Na tom, aby byly základní životní potřeby zajištěny, je třeba trvat, avšak často se stává, že rozsah sociálních práv opravdu hodně přesahuje primární rozsah práva na život, svobodu a lidskou důstojnost.¹³²

Lze uvést i interpretaci lidských práv jiného autora. Sousedík chápe lidská práva jako univerzálně platné normy, které předcházejí pozitivnímu zákonodárství a je třeba je respektovat při vytváření zákonů. Ve své podstatě jsou to normy nepsané, což je znakem toho, že se jedná o normy mravní. Lidskými právy se tedy zabývá etika, konkrétně sociální etika.¹³³ Jsou nedílnou součástí sociální práce, protože sociální práce se zabývá znevýhodněnými skupinami lidí, které mají většinou nižší úroveň přístupu k lidským právům. A proto je třeba prosazovat speciální práva pro znevýhodněné skupiny lidí, která by směřovala k vytvoření rovných příležitostí, protože vytváření rovných příležitostí je mimo jiné úkolem sociální práce. Pokud se sociální pracovníci snaží o uspokojování potřeb svých klientů, lze říci, že jim pomáhají současně k dosažení jejich lidských práv. Lidské potřeby by rovněž měly být naplněny ne proto, že se rozhodneme, nýbrž proto, že je to nezbytné, aby byla zachována spravedlnost. Lidská práva jsou rovněž nedělitelná, což znamená, že sociální pracovníci musí vnímat klienty jako osoby celistvé, ne jen jako osoby, které mají určitý problém.¹³⁴ Kromě toho, že lidská práva jsou, jak jsem již uvedla, jedním z principů sociální práce, jsou rovněž základní hodnotou v sociální práci a i z toho důvodu je pro sociálního pracovníka podstatné, orientovat se i v nich.¹³⁵

Kromě toho, že se etické kodexy odkazují na lidská práva, rovněž uvádějí hodnoty, které pak chrání jak pracovníka, tak klienta a vymezují vztahy vůči klientům, kolegům, oboru a společnosti. Pro výkon sociální práce je třeba osvojení a vyrovnání se

---

¹³² Srov. MÍČKA, R. *Sociální spravedlnost a lidská práva v sociální nauce církve*. In: Sociální práce/Sociální práca, 2014, č. 4, s. 84 – 88.

¹³³ Srov. SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva: jejich přirozenoprávní základ: esej*, s. 11.

¹³⁴ Srov. JANDEJSEK, P. Sociální práce jako profese lidských práv. In: FISCHER, O., JANDEJSEK, P., KROUPOVÁ, A. *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 54 – 58.

¹³⁵ Srov. Tamtéž, s. 53 – 54.

s hodnotami této profese, protože může docházet ke střetu osobních a profesních hodnot. Je třeba přezkoumávat běžné postupy tak, aby řešení bylo eticky vhodné. Nazíráním na konkrétní problém z pohledu hodnot, je možné odhalení etických souvislostí, které nemusely být na první pohled patrné. Za hodnotu je možné považovat to, co člověka motivuje k určitému jednání, utváří a působí na naše myšlení. V rámci etiky v sociální práci je třeba umět analyzovat a eticky a hodnotově zvažovat možné jednání sociálního pracovníka. Ten se setkává s různými systémy hodnot, jako jsou například systémy hodnot osobních, společenských, legislativních, hodnot organizace a systém profesních hodnot.¹³⁶

Důvodem, proč je třeba se věnovat oblasti hodnot při vzdělávání sociálních pracovníků je také to, že je nutné, aby se naučili oddělovat osobní a profesní aspekty jejich práce, protože klienti k nim budou přicházet z různého sociálního, kulturního, náboženského prostředí. Také budou mít vlastní hodnoty, které se mohou lišit od hodnot pracovníka.¹³⁷ Tak jako se vyvíjí sociální práce, tak se vyvíjejí hodnoty v ní. Podle Shardlowa v současné době existují v sociální práci tzv. radikální hodnoty. Tyto hodnoty jsou odlišné od těch tradičních zejména tím, že zdůrazňují osobitou povahu vztahu mezi sociálním pracovníkem a jedincem, který přijímá pomoc. Mezi tyto hodnoty patří konzumerismus, zmocnění, spoluúčast, partnerství a zapojení a účast klienta.¹³⁸

Obecnou etiku lze nalézt i v etických kodexech, a to zejména na jejich začátku, kde je vymezena sociální práce. Lze zde nalézt to, jakými normami a principy se řídí, jaké hodnoty jsou považovány pro sociální práci za výchozí. Mezi základní hodnoty sociální práce patří princip lidských práv, lidské důstojnosti a sociální spravedlnost. Z hlavních etických principů sociální práce je možné uvést například autonomii klienta a jeho důstojnost, podpora dobrého života klientů, rovnost, distributivní spravedlnost atd. Principy sociální práce dávají konkrétní podobu obecným hodnotám, ze kterých sociální práce vychází a jsou pravidly, jak vykonávat sociální práci.¹³⁹

---

¹³⁶ Srov. FISCHER, O. Role hodnot v etice pro sociální práci. In: FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*, s. 59 – 7.

¹³⁷ Srov. GUTTMANN, D. *Ethics in Social Work: a Context of Caring*, s. 80 – 81.

¹³⁸ Srov. SHARDLOW, S. M. Values, ethics and social work. In: ADAMS, R., DOMINELLI, L., PAYNE, M. *Social Work: Themes, Issues and Critical Debates*, s. 46.

¹³⁹ Srov. OPATRŇY, M. *Sociální práce a teologie: Inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 222 – 225.

Vzhledem k tomu, co jsem výše uvedla a vzhledem k tomu, jak obtížné je v sociální práci rozhodování a s jak různými případy, problémy a dilematy se sociální pracovníci setkávají, je jistě nezbytné, aby sociální pracovníci měli znalost základních hodnot a principů sociální práce, etických dilemat a etických teorií a hlavně, aby je byli schopni při svém rozhodování aplikovat, i když zřejmě nepokryjí veškerou problematiku sociální práce. Znalost profesní etiky by pak měla být samozřejmostí u každé profese.

3 Etika péče

V této kapitole bych se ráda věnovala jedné z konkrétních etických teorií, a to etikou péče. Tato etická teorie je poměrně nová. Ráda bych představila, co je etika péče, na co klade důraz a jak a jestli vůbec ji lze využít v sociální práci. Vzhledem k tomu, že etika péče je nejčastěji spojována s Carol Gilliganovou, představím zde její model morálního vývoje u žen, ke kterému využila Kohlbergova stádia morálního vývoje.

3.1 Charakteristika etiky péče

Etika péče je nejčastěji spojována se jménem Carol Gilliganové. Ta v osmdesátých letech 20. století analyzovala etické postoje žen a mužů. Vychází z Kohlbergových stádií morálního vývoje, avšak interpretuje je odlišně a navíc je rozvíjí. Uvádí, že morální vývoj se liší podle pohlaví. U mužů nazývá pojetí morálky etikou spravedlnosti. Důležitou roli u nich hraje ochrana práva na život a seberealizaci před cizím vměšováním. Oproti tomu ženské pojetí morálky nazývá etikou péče, u které je typičtější rozpoznání problému a snaha pomoci od něj. Ženy se snaží morální dilemata řešit tak, aby byly zachovány vztahy, oproti tomu muži dávají přednost abstraktním morálním principům. Ženy pak řeší morální dilemata s ohledem na zachování vztahů, zatímco muži upřednostňují abstraktní morální principy. Gilliganová se domnívá, že oboje pojetí morálky má stejnou hodnotu.¹⁴⁰

Carol Gilliganová se etice péče věnuje zejména ve své knize *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*. Oním jiným hlasem má Gilliganová na mysli přibližně to, co si lidé představují v případě, že hovoří o jádru osobnosti. Hlas považuje za velmi silný nástroj psychologie. Hlas spojuje vnitřní a vnější světy a mluvení a naslouchání lze přirovnat k jakési formě psychického dýchání. Toto se mezi lidmi zprostředkovává jazykem, kulturou, různorodostí a pluralitou.¹⁴¹ Hlas, kterým mluví muži a ženy je odlišný. Hlas žen je méně slyšitelný, jakoby ani ženy neměly vlastní hlas, byly zcela nesobecké a neměly vlastní touhy. Z tohoto popisu je patrné, že pak ve

---

¹⁴⁰ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi sociální práce*. In: Sociální práce/Sociálna práca, 2010, č. 3, s. 83.

¹⁴¹ Srov. GILLIGANOVÁ, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, s. 18.

světě, kde jsou posuzovány podle kategorií mužů, mohou působit nesamostatně, méně vyvinutě a ustrašeně. Což přesně zjistil na základě svého výzkumu Kohlberg. A Carol Gilliganová pak upozornila na to, že je to proto, že ve výzkumu je zohledněn jen mužský vzorec vývoje. Sama se pak v knize *Jiným hlasem* snaží o rozbor morálního vývoje žen a snaží se specifika u vývoje žen začlenit do souvislosti s hodnotami a postoji obou pohlaví. Jde jí o to, aby odlišnost přestala být vnímána jako problém, ale stala se znakem lidské existence.¹⁴²

Etika péče je poměrně novou etickou teorií, je totiž stará jen několik desítek let. Některým autorům se nelíbí termín „péče“ a snaží se jej nahradit termínem jiným. Například výrazem „etika lásky“ či „etika vztahu“. Navzdory těmto snahám se zatím vždy zůstalo u používání termínu etika péče. V tomto smyslu péče znamená, jak hodnotu, tak aktivitu ve smyslu praxe. Tato etická teorie je uplatnitelná, nejen v oblasti rodiny a vztahů, ale i například v lékařské praxi, právu, politice, uspořádání společnosti či mezinárodních vztazích. Někdy je vnímána jako etická teorie, která by v budoucnu mohla nahradit některé dominantní etické teorie, jako je například Kantova etika, utilitarismus či Aristotelova etika ctností. Etika péče je dokonce někdy i vnímána jako jedna z forem etiky ctností.¹⁴³

Mužská etika spravedlnosti zdůrazňuje jedince a je považována za situačně nezávislou a neměnnou. Člověk je považován za autonomního jedince a orientuje se podle abstraktních práv a povinností. Oproti tomu etika péče považuje za stěžejní vztah, nikoli jedince. Podstatou etiky péče je uvědomění si toho, že já a druhý jsme vzájemně propojeni. Ženská etika péče je situačně citlivá, vnímavá a přizpůsobivá a vychází z předpokladu nenásilí, tedy toho, že by nikomu nemělo být ublíženo. Stěžejní je pro ni vztah, protože být člověkem znamená účast ve vztazích a to zase znamená odpovědnost a péči. Kromě vztahů se zabývá odpovědností, emocionalitou, komunikací a kontextualitou.¹⁴⁴

Gilliganová vnímá etické problémy jako problémy lidských vztahů. Ptá se po otázkách typu, jak se odpovědně a s péčí zapojit do vztahu. Rovněž uvádí, že vztah vyžaduje určitou odvahu citovou vitalitu, což je oblast, kterou lze považovat za silnou,

---

¹⁴² Srov. RAMBOUSKOVÁ, B. *Carol Gilligan: Jiným hlasem – Portál 2001* [online].

¹⁴³ Srov. HELD, V. The Ethics of Care. In: *COPP, D. The Oxford Handbook of Ethical Theory*, s. 537.

¹⁴⁴ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi sociální práce*. In: *Sociální práce/Sociální práce*, 2010, č. 3, s. 83 – 84.

avšak nedostatečně ceněnou stránku ženy.¹⁴⁵ Péči jde považovat za univerzálně sdílenou zkušenost, která je nutná k přežití jedince i společnosti. Představuje primární hodnotu, bez ní nemůžeme mít nic jiného, protože je v životě potřebná. Je třeba také uvést, že etika péče nemůže nahradit etiku spravedlnosti. V některých případech může být etika péče nedostačující. Proto je třeba rozhodnout až podle konkrétní společenské oblasti a situace, která z nich by měla mít přednost. Morální základ etiky péče je ve vztahu vzájemnosti, laskavosti a empatické vnímavosti, což ovšem nepředpokládá od pečujících osob ztrátu individuální, vztahové autonomie. Lze říci, že péče je primární hodnota, která má přednost a zároveň obsahuje spravedlnost, protože spravedlnost nemůže být bez péče, neboť bez péče by nepřežilo žádné dítě a žádné osoby, které by bylo možné respektovat. Péče je nutným předpokladem pro přežití jednotlivce i lidstva.¹⁴⁶

Etiky postavené na nezávislosti, autonomii a racionalitě jedince převážně přehlížejí realitu lidské závislosti a právě etice péče jde, o to, aby to nebylo přehlíženo a opomíjeno. Odmítá degradovat péči mimo oblast etiky.¹⁴⁷ Etika péče se zaměřuje na vzájemnou závislost všech jedinců. Nicméně nepodporuje vztah závislosti mezi lidmi navzájem, ale hovoří spíše o tom, že v případě udržování vzájemných vztahů a společného úsilí lidí, pro všechny plynou výhody. Etika péče odmítá jakousi univerzální pravdu a bere v potaz kontextuální souvislosti a informace jako jsou místní zvyky, tradice, kultura, ekonomika, historie a jiné, a také klade důraz na pochopení místního společenství, v rámci kterého působí.¹⁴⁸

Etika péče zcela striktně neřeší a nevymezuje to, co je ještě eticky správné a co nikoliv. Jejím základem je spíše snaha člověka pomoci druhému, přijmout ho, neodmítat ho. Toto je patrné právě zejména u žen. Pokud by tedy šlo o to, určit co je eticky správné, tak v případě etiky péče by bylo eticky správné jednání, které by bylo v souladu s péčí o druhého.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ Srov. GILLIGANOVÁ, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, s. 21-22.

¹⁴⁶ Srov. UHDE, Z. *Recenze. Virginia Held: The Ethics of Care. Personal, Political, and Global*. In: Sociologický časopis, 2009, č. 1, s. 205 – 208.

¹⁴⁷ Srov. HELD, V. *The Ethics of care*. In: COPP, D. *The Oxford Handbook of Ethical Theory*, s. 539.

¹⁴⁸ Srov. *Ethic of care* [online].

¹⁴⁹ Srov. FISCHER, O. *Etika jako cesta k radosti ze sociální práce*. In: FISCHER, O., JANDEJSEK, P., KROUPOVÁ, A. *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 17.

Šlo by říci, že etika péče je v určité oblasti podobná křesťanské etice lásky, pro kterou je podstatné milovat bližního a pečovat o ty, kteří to potřebují. Ale v případě, že etika závisí na nějakém náboženství, jen málo ovlivní ty, kteří dané náboženství nesdílí. V porovnání s tím, etiky založené na rozumu jsou úspěšné po celém světě napříč kulturami. Jednou z nejsilnějších dominantních, racionálních etických teorií je Kantova etika či utilitarismus, které se liší od etiky péče právě tím, že nejsou závislé na žádném náboženství a odvolávají se na univerzální pravdy.¹⁵⁰

3.2 Morální vývoj podle Carol Gilliganové

Carol Gilliganová ve své teorii morálního vývoje vychází z Kohlbergových stádií morálního vývoje, která jsou následující. V podstatě se jedná o třístupňový model, na každé vývojové úrovni jsou dvě stádia. První stupeň morálního vývoje je prekonvenční stádium, kdy je spravedlnost chápána egocentricky a je založena na individuálních potřebách. Druhé stádium se nazývá konvenční a spravedlnost je zde chápána na základě obecně sdílených konvencí společenské úmluvy. A třetím stádiem je stádium postkonvenční neboli autonomní či principiální, kdy dochází k principiálnímu pochopení spravedlnosti, které spočívá na samotné logice rovnosti a vzájemnosti.¹⁵¹

Z Kohlbergových stádií morálního vývoje je patrné, že morální vědomí je jiné u dítěte, dospívajícího a dospělého. U dítěte je morální vědomí něčím konkrétním, často vázaným k nějaké konkrétní osobě, oproti tomu morální vědomí dospělého se orientuje na principy a abstrakci. V průběhu morálního vývoje by tedy mělo docházet ke zvyšování abstrakce.¹⁵²

Carol Gilliganová předložila teorii vývoje ženského morálního myšlení. To se skládá ze tří stádií a dvou přechodných fází. Ve stádiu předkonvenčním neboli prekonvenčním, jde zejména o orientaci na péči o sebe samu k zajištění přežití. Poté následuje první přechodná fáze, kdy je předchozí posuzování bráno jako sobecké a přichází pochopení spojitosti já a druhí, což je vyjádřeno odpovědností. Pro druhé, konvenční stádium, je vlastní péče o druhé s tím, že dochází k přehlížení vlastních

---

¹⁵⁰ Srov. HELD, V. The Ethics of care. In: COPP, D. *The Oxford Handbook of Ethical Theory*, s. 553.

¹⁵¹ Srov. GILLIGANOVÁ, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, s. 55.

¹⁵² Srov. HENRIKSEN, J. O., VETLESEN, A. J. V. *Blízké a vzdálené: etické teorie a principy práce s lidmi*, s. 56.

zájmů a potřeb, dochází k sebeobětování a dochází tak k problémům ve vztazích. A právě proto se dostáváme k druhé přechodné fázi, kdy je snaha tento zmatek mezi sebeobětováním a péčí vyřešit, dochází k přehodnocení vztahů. Poslední stádium je postkonvenční a ve středu zájmu je dynamika vztahů. Je pochopena propojenost mezi sebou a druhými a péče se stává vědomě zvoleným principem úsudku.¹⁵³

U žen se morálka týká zejména péče a potřeb osob, pro muže je typická spíše abstraktními principy. Ženy se více citově angažují a identifikují se zúčastněnými osobami a také více zkoumají konkrétní situace. Muži spíše hledají normy a pravidla, do kterých situace spadá, aby našli myšlenkově vhodné řešení.¹⁵⁴ Gilliganová předpokládá, že mužská i ženská morálka jsou strukturálně rovnocenné. Vývojové fáze se liší podle odlišných způsobů uvažování o vzájemné propojenosti. Péče pozvedá nejen druhé, ale i člověka samotného. Často se etika účasti dává do souvislosti s etikou ctností a je v opozici k deontice či utilitarismu, protože ty mají blízko etice spravedlnosti.¹⁵⁵

3.3 Nedostatky etiky péče

Zřejmě žádnou etickou teorii nelze považovat za dokonalou, a proto je vhodné zmínit i některé nedostatky etiky péče.

Etika péče považuje za stěžejní integraci jednotlivců do společnosti, mezilidské vztahy, spolupráci a komunikaci. A možná právě proto je u ní větší riziko, že způsobí nějakou škodu na základě svých principů. Může se jednat například o péče nezhledňující nebezpečí rasismu, přehnaná péče, která by nerespektovala autonomii a zodpovědnost klienta a další.¹⁵⁶ U této teorie je obtížné stanovit hranice mezi tím, kde začíná a končí snaha sociálního pracovníka pomáhat druhému člověku a mezi důsledně prověřenými skutečnými potřebami klienta.¹⁵⁷

Mezi nedostatky etiky péče lze rovněž zahrnout, že se pečovatel, v sociální práci, sociální pracovník bude stavět do role nadřazené, do role toho, který ví nejlépe, co

---

¹⁵³ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi sociální práce*. In: Sociální práce/Sociálna práca, 2010, č. 3, s. 83 – 84.

¹⁵⁴ Srov. HENRIKSEN, J. O., VETLESEN, A. J. V. *Blízké a vzdálené: etické teorie a principy práce s lidmi*, s. 64.

¹⁵⁵ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 39 – 42.

¹⁵⁶ Srov. *Vzdělávání pedagogů: Etické otázky práce se studenty* [online].

¹⁵⁷ Srov. FISCHER, O. *Etika jako cesta k radosti ze sociální práce*. In: FISCHER, O., JANDEJSEK, P., KROUPOVÁ, A. *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 17

klient potřebuje, z čehož plyne i fakt, že by sociální pracovník mohl potlačit klientovu autonomii a současně opomenout svou vlastní závislost na klientovi. Dalším nedostatkem je to, že etika péče představuje ženu v roli pečovatelky a muži jsou zde opomíjeni. Dalším faktem je problematika stanovení hranic při práci s klientem. Příliš volné hranice dělají práci neprofesionální a naopak příliš těsné hranice ji odosobňují.¹⁵⁸

Někteří autoři se také v kritice etiky péče vyjadřují tak, že je vágní a postrádá normativní a popisný obsah. Tato nedostatečnost je pak způsobena nedostatečnou analýzou pojmu „péče“. Noddings k tomuto uvádí příklad chlapce, který musí mít absenci ve škole omluvenou buď z důvodu nemoci či úmrtí v rodině. Když chlapec potřebuje nebyť ve škole z jiného důvodu, matka ho omlouvá nemocí, protože z pohledu etiky péče zůstává v roli matky, pečovatelky. Otázkou však je, kam až by tato péče mohla zajít? Z pohledu tzv. mužské etiky by zřejmě došlo k tomu, že by se projevila snaha změnit takto stupidní pravidlo. Zde je snaha ukázat problematiku limitů v etice péče.¹⁵⁹

Rovněž se někteří autoři brání tomu, aby etika péče byla vnímána a zobecňována do něčeho, co by se dalo považovat za formu morální teorie. Etiku péče vnímají spíše jako komplex porozumění, hodnot a vnímaných jemných rozdílů a konkrétních příběhů, než jako vytváření abstraktních a obecných tvrzení, které jsou známé z jiných morálních teorií. Rovněž uvádí, že by šlo rozlišovat mezi různými variantami etiky péče podle počtu hlavních znaků.¹⁶⁰

Další problematickou částí je to, že je třeba si uvědomit, že schopnost pečovat se liší. U mužů je péče spojena často především s péčí o finance, kariéru, vyjádření péče o rodinu skrze práci, kterou vykonávají a skrze své hodnoty. Oproti tomu ženy vyjadřují péči více jako skutečné přímé pečovatelství. Podstatné pak je, zda je určitá schopnost nebo dovednost prostředkem péče či přímo jejím cílem. Lze uvést příklad, kdy se v péči o klienta zdůrazňuje vztah, cit a porozumění nebo například správné složení stravy, podávání léků a čistota. V druhém případě by si člověk mohl připadat spíše jako neschopný a degradovaný. Aby k tomuto nedocházelo, je třeba rozvést diskuzi

---

¹⁵⁸ Srov. PLAČKOVÁ, M. *Etika péče v sociální práci*, s. 68.

¹⁵⁹ Srov. ALLMARK, P. *Can be an ethic of care?*[online].

¹⁶⁰ Srov. HELD, V. The Ethics of care. In: COPP, D. *The Oxford Handbook of Ethical Theory*, s. 538.

o univerzálních hodnotách, které jsou ve společnosti obsaženy právě v ženské kultuře a jedná se o vztahy mezi lidmi, péči a solidaritu.¹⁶¹

Etika péče rovněž bere ohled na to, že jedinci jsou na sobě závislí a ve společnosti existují i osoby či skupiny lidí, které jsou vůči ostatním zranitelnější, a je třeba na ně brát ohled.¹⁶² Otázkou však je, zda by se přehnaná péče nemíjela svým účinkem.

A to i z toho důvodu, že sociální práce, i když přistupuje ke klientům jako individualitám a snaží se jim poskytnout pomoc v nepříznivé životní situaci, zdůrazňuje rovněž snahu dospět ve spolupráci s klientem do té fáze, kdy sám dokáže řešit své problémy, tedy stane se samostatným (srov. kap. 2.2). Zde je podstatné uvědomit si limity pečujících lidí, zda péče nevede spíše než k podpoře růstu osob k extrémní závislosti.¹⁶³ Toto by však mohlo být právě v poskytování sociální práce v souvislosti pouze s etikou péče problematické. Vzhledem k tomu, co jsem zde uvedla, tak se domnívám, že jsou potřebná i určitá represivní opatření jako může být v sociální práci s bezdomovci například dodržování řádu v azylovém domě apod. Nemyslím si, že v tomto případě by etika péče ve své podstatě byla postačující.

3.3 Etika péče v sociální práci

V této podkapitole bych ráda uvedla souvislost, resp. význam etiky péče v sociální práci. Převážně zde dávám do souvislosti fakta z již uvedené literatury.

Jak jsem již uváděla v předchozích kapitolách, neexistuje pouze jedna definice, která by charakterizovala, co to sociální práce je. Avšak podle zmíněných definic lze usoudit, že etika péče a sociální práce k sobě mají blízko. I když se charakteristiky sociální práce autor od autora liší, tak obsahují společné prvky, které se také objevují u etiky péče.

Například Navrátil, jehož definici sociální práce jsem uváděla, mimo jiné míní, že sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy.¹⁶⁴ A rovněž v definici Mezinárodní federace sociálních pracovníků je uvedeno, že se sociální práce zabývá problémy v lidských vztazích, zabývá se oblastí sociální interakce lidí a jejich prostředí

---

¹⁶¹ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 42.

¹⁶² Srov. Ethic of care [online].

¹⁶³ Srov. SEVENHUIJSEN, S. Citizenship and the Ethics of Care. *Feminist Considerations, Morality and Politics*, s. 2.

¹⁶⁴ Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*, s. 11 – 12.

a k tomu všemu využívá teorie lidského chování a sociálních systémů.¹⁶⁵ Obě definice zmiňují oblast lidských vztahů. A právě etika péče ve své podstatě totéž uvádí také. To je patrné také z již uvedené charakteristiky etiky péče na základě různých autorů. Nečasová, Dohnalová a Talašová v souvislosti s etikou péče také zdůrazňují její zaměření na vztahovost a zachovávání vztahů.¹⁶⁶ Rovněž Virginia Held spojuje etiku péče s oblastí rodiny a vztahů.¹⁶⁷ A i Carol Gilliganová, s jejímž jménem je etika péče spojená asi nejvíce, považuje etické problémy za problémy vztahů.¹⁶⁸

Kromě toho, co uvádí literatura, kterou jsem již zmiňovala, lze navíc uvést ještě například myšlenku Virginie Held. Ta se domnívá, že každý člověk je v nějaké fázi života člověkem závislým na druhých a potřebuje péči. A etika péče zdůrazňuje morální odpovědnost reagovat na potřeby závislých lidí.¹⁶⁹ Vzhledem k tomu, že i sociální práce by měla reagovat a zabývat se potřebami lidí, kteří z nějakého důvodu nezvládnou nějakou životní situaci, je i tento názor důkazem spojitosti sociální práce a etiky péče.

Z tohoto je evidentní, že stejným rysem, který se nachází jak v sociální práci, tak v etice péče, je snaha řešit vztahové problémy, snažit se vztahy zachovat, pomáhat druhým lidem a zabývat se jejich potřebami. Je tedy vhodné uvažovat nad tím, zda by etika péče neměla v sociální práci zastupovat důležitější roli, nebo být alespoň stavěna na roveň jiných více využívaných etických teorií. A to už i proto, že to, aby klient pocíťoval ze strany sociálního pracovníka přijetí, aby byl každý klient vnímán jako jedinečná bytost v co nejširším kontextu jeho života a v co nejširších souvislostech a rovněž pomoci takovému člověku, by mělo být cílem každého sociálního pracovníka.

Avšak je nutné připomenout, že ne vždy a ve všech situacích, je etika péče uplatnitelná, což ostatně uvádí i Uhde. Je třeba vždy posoudit situaci a uvažovat, zda je možné a dostačující řešit problém právě na základě a z pohledu etiky péče.¹⁷⁰ To, že ani etika péče není dokonalou etickou teorií, je zřetelné v kapitole kritika etiky péče. Ale právě proto neexistuje jen jedna etická teorie. A právě i proto je nezbytné, aby sociální

---

¹⁶⁵ Srov. MEZINÁRODNÍ FEDERACE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ. *Mezinárodní etický kodex* [online].

¹⁶⁶ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi sociální práce*.

¹⁶⁷ Srov. HELD, V. The Ethics of care. In: COPP, D. *The Oxford Handbook of Ethical Theory*, s. 537.

¹⁶⁸ Srov. GILLIGANOVÁ, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, s. 21-22.

¹⁶⁹ Srov. HELD, V. *The Ethics of Care: Personal, Political and Global*, s. 10.

¹⁷⁰ Srov. UHDE, Z. *Recenze. Virginia Held: The Ethics of Care. Personal, Political, and Global*. In: Sociologický časopis, 2009, č. 1, s. 205 – 208.

pracovník zvládal rozhodování ve své profesi, řešení jejích dilemat apod. Rozhodovat eticky správně je schopnost pro sociálního pracovníka zcela nepostradatelná.

V tomto ohledu jsem již zmínila Opatrného, který uvádí, že znalost etických teorií usnadňuje rozhodování, protože sociální pracovník může na problém nahlížet z různých stran a najít tak více možností řešení. Rovněž by měl být schopen etické reflexe ve své profesi.¹⁷¹ Je tedy zjevné, že vzhledem k tomu, že sociální práce je činnost zabývající se pomocí lidem a protože lidé jsou společenskými tvůrci, u kterých probíhá sociální interakce s dalšími lidmi a okolím, je třeba o nich uvažovat ve vztahových souvislostech, projevit empatii a přijetí, aby byla sociální práce vykonávána i z pohledu etiky správně. A protože je rozhodování v sociální práci obtížné vlivem široké škály životních situací, je nezbytné právě etickou stránku zohledňovat.

A to i proto, že z již uvedené definice etiky vyplývá, že etika by se měla ptát po dobrém, lepším a nejlepším.¹⁷² I sociální pracovník by se měl v souvislosti s pomocí svým klientům ptát právě po lepším a nejlepším pro ně. A vzhledem k těmto důvodům je třeba, aby sociální pracovník znal etické teorie – včetně etiky péče, bral je jako součást své profese, ale také aby uměl za pomoci etických teorií posoudit danou situaci a uvážil, které řešení je pro klienta nejlepší. Samozřejmostí by pak mělo být, aby ji uměl aplikovat v praxi.

3.4 Etika péče v sociální práci s bezdomovci

V této podkapitole bych ráda ukázala místo etiky péče v sociální práci přímo s určitou cílovou skupinou. Touto specifickou skupinou jsou bezdomovci neboli osoby bez přístřeší. Vzhledem k tomu, že jsem již v předchozích kapitolách zpracovala jak téma bezdomovectví, tak etiky péče, jedná se spíše o propojení, shrnutí a reflexi této problematiky.

Jak jsem již zmiňovala, v legislativě České republiky se ani nenachází výraz bezdomovec ve smyslu člověka vyloučeného ze společnosti, což je možná právě jeden z důvodů, proč jsou u nás bezdomovci vnímáni negativně, a to jak ze strany široké

---

¹⁷¹ Srov. OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie: Inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 216-219.

¹⁷² Srov. SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*, s. 72 – 73.

veřejnosti, ale i institucí.¹⁷³ Bezdomovci jsou veřejností nejčastěji vnímáni jako špinaví, zanedbaní lidé spící venku.¹⁷⁴ Proto se domnívám, že se lidé bez domova spíše než s přijetím a zájmem pomoci jim, setkávají s odmítáním. Opět i definic a charakteristik bezdomovce a bezdomovectví existuje nespočet, ovšem většina z nich se shoduje na tom, že bezdomovectví resp. bezdomovci jsou lidé sociálně vyloučení. To uvádí například jak Marek, tak Průdková, Hradečtí a další (srov. kap. 1.1 a 1.2). A s ohledem na to se domnívám, že již význam slov - vyloučení na okraj společnosti - značí vyřazení ze společnosti, odepření participace na společenském životě, což dle mého názoru souvisí rovněž právě s odmítáním takovýchto jedinců či skupin lidí.

Právě etika péče je spojena s názorem přijetí a neodmítání lidí, což uvádí například Fischer.¹⁷⁵ Z toho je zřetelné, že etika péče by u této cílové skupiny klientů v sociální práci mohla být využitelná, vhodná a nápomocná. Nicméně je třeba uvést i jiné důvody, než jen tento, ač jej považuji za velmi podstatný.

Dále bych tedy uvedla, že to, že se člověk stane bezdomovcem je spojeno i s tím, že nemá příliš silnou sociální síť, kam patří rodina, přátelé, známí, ale i sociální služby a státní podpora.¹⁷⁶ A právě proto, že lidé bez domova mají často komplikované vztahy, je u této cílové skupiny velmi podstatné snažit se řešit právě jejich vztahy a vazby na okolí. Rovněž se domnívám, že často nemusí mít důvěru v instituce a organizace a navodit u nich pocit bezpečí a přijetí je nezbytné. A právě o to, se snaží etika péče (srov. kap. 3.1). Rovněž mezi příčiny bezdomovectví autoři jako Marek, Fitzpatrick, Barták uvádí změny v rodinném životě, vztahové záležitosti a další (srov. kap. 1.4). I o tomto lze říct, že souvisí s etikou péče, když připomenu, že ta se zabývá právě vztahovostí a zachováním vztahů. V souvislosti s tím bych ještě uvedla, že v České republice zatím stále převažuje v sociální práci s bezdomovci spíše zmírňování následků než prevence.¹⁷⁷ Z toho, že v České republice stojí prevence v pozadí oproti snaze zmírňovat následky v již vzniklé situaci, kdy je člověk v situaci, kdy je považován za

---

¹⁷³ Srov. VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí, s. 9.

¹⁷⁴ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví, s. 12.

¹⁷⁵ Srov. FISCHER, O. Etika jako cesta k radosti ze sociální práce. In: FISCHER, O., JANDEJSEK, P., KROUPOVÁ, A. *Etika a lidská práva v sociální práci*, s. 17.

¹⁷⁶ Srov. BERÁNEK, T., SVOBODA, D., ŠEVČÍK, P. *Lidé bez domova* [online].

¹⁷⁷ Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 7 – 8.

osobu bez přístřeší, lze usoudit, že se zřejmě nedá příliš hovořit o přijetí lidí bez domova, ale spíše o opaku.

4 Sociální práce s lidmi bez domova v souvislosti s využitím etiky péče v ČR

V této kapitole bych ráda shrnula dosavadní poznatky z použité literatury týkající se bezdomovectví, sociální práce s lidmi bez domova a etiky péče. Stěžejní zde je, zda jde etiku péče využít při sociální práci s lidmi bez domova, zda by její využití bylo vhodné a přínosné, na co etika péče klade důraz v praxi sociální práce.

Možnosti pomoci lidem bez domova jsem již uváděla. Avšak vzhledem k tématu práce je nezbytné dívat se na ně z úhlu pohledu a v souvislosti s etikou péče. Pokud je to tedy vůbec možné, což se na základě zpracování zdrojů k tématu domnívám, že je. Jako první pozitivní věc vnímám to, že konečně v zákoně č. 108/2006 Sb. v platném znění je oficiálně uvedeno označení lidí bez domova jako „osoby bez přístřeší.“¹⁷⁸ Domnívám se, že již toto gesto by mohlo znamenat měnící se pohled na bezdomovce z odmítavého postoje k postoji, který je dokáže přijímat. Nebo spíše, že by se mohlo jednat o první krok ve snaze vyrovnat se s problematikou bezdomovectví v naší společnosti. Jak jsem již uvedla, jednou ze základních hodnot etiky péče je přijetí. Domnívám se, že právě přijetí se osobám bez domova dostává jen málo a je otázkou, zda odmítavý postoj ze strany veřejnosti i některých institucí pro ně není demotivující ve smyslu snahy o změnu ve svém životě.

4.1 Etika péče v sociálních službách určených pro osoby bez přístřeší

Sociální služby jsou v České republice poskytovány dle zákona č. 108/2006 Sb. v platném znění a pro lidi bez domova jsou určeny především služby sociální prevence. Podle definice azylových domů, nocleháren, nízkoprahových denních center a domů na půli cesty, by měla být v těchto zařízeních poskytnuta pomoc lidem bez přístřeší na přechodnou dobu.¹⁷⁹

Domnívám se, že fakt, že ženy jsou podle etiky péče opravdu více zaměřené na zachování vztahů a řešení problémů než muži (srov. kap. 3.1), lze doložit i faktem, že mezi lidmi bez domova převládají muži. Uvádí se, že důvodem toho, že žen

¹⁷⁸ Srov. MPSV. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online].

¹⁷⁹ Srov. MPSV. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online].

bezdomovkyň je méně, je fakt, že ženy mají většinou větší sociální síť a v nouzi se mají na koho obrátit. Rovněž se tolik neostýchají požádat o pomoc jako muži (srov. kap. 1.2).

Z pramenů, které se zabývají problematikou bezdomovectví, je patrné, že mezi osoby bez přístřeší se nejčastěji řadí například lidé, kteří prošli ústavní či ochrannou výchovou či lidé opouštějící vězení, ale i další. Mnohdy platí, že sociální síť těchto jedinců nebývá příliš široká (srov. kap. 1.3). Také se domnívám, že tito lidé neudrží příliš vztahů anebo v nich mají problémy. Často se tito lidé nemají kam vrátit, nikdo je nikde nečeká. Mnohdy jsou také ze strany společnosti stigmatizováni a nepřijímáni.

Proto se domnívám, že součástí poskytování sociálních služeb bezdomovcům, by měl být postoj sociálních pracovníků takový, aby dali najevo přijetí člověka, to, že mají kde být (srov. kap. 3.1). Rovněž by podle mého názoru bylo přínosné, kdyby v rámci sociálního poradenství projevil sociální pracovník snahu zjistit, případně snahu obnovit vztahy těchto klientů, aby si nepřipadali všemi odmítáni, což by mohlo vést k tomu, že by ztratili zájem o změnu ve svém životě.

Vzhledem k tomu, že lidé bez přístřeší jsou často lidé se vztahovými, rodinnými problémy, bylo by vhodné poskytovat jim v rámci sociálních služeb i pomoc psychologickou, která se právě může zaměřovat na vztahy a sociální interakci klienta, avšak zde už nelze mluvit o tom, že by sociální pracovník poskytoval bezdomovci sociální službu z pohledu etiky péče, protože by samozřejmě bylo třeba odborníka – psychologa.¹⁸⁰

Rovněž se domnívám, že přijetím klienta se zmírní i fakt toho, že klienti si jsou vědomi toho, že sociální služba jim bude poskytována jen za určitých podmínek a plnění těchto podmínek z jejich strany. Zařízení mají své řády, které je nutné dodržovat, v opačném případě člověk o přechodné bydlení přijde a bude na situaci opět sám. Je tedy možné, že v případě, že sociální pracovník umí projevit přijetí klienta, může osoba bez přístřeší získat jakousi jistotu a pocit bezpečí, že má kde být.

---

¹⁸⁰ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 138 – 139.

4.2 Etika péče v organizacích pomáhajících osobám bez přístřeší

Všechny organizace se mají povinnost řídit danou legislativou a mají vycházet z hodnot a principů sociální práce. Sociální pracovníci by se měli řídit etickým kodexem, ale nejen profesní etika je pro ně směrodatná. Jak jsem již uváděla, každá organizace má často své vlastní stanovy, případně etický kodex, podle kterého se pracovníci řídí. Je tedy otázkou, zda i v rámci těchto interních dokumentů a kultury organizace berou pracovníci ohled na etickou stránku věci při poskytování sociálních služeb lidem bez domova. A také to, zda jsou schopni v sociální práci s lidmi bez domova aplikovat etické teorie a případně jaké. Některé organizace mají již ve svých interních dokumentech, jako jsou stanovy či kodex prvky, které odpovídají rysům či hodnotám etiky péče. Domnívám se, že je to možná proto, že velké množství neziskových organizací je u nás spojeno s církví či vychází z křesťanských principů.

Jako příklad organizace, která pomáhá lidem bez domova, jsem uváděla Charitu České republiky. Ta má ve vlastním kodexu uvedenu pomoc druhým, ale i lidskost ve smyslu laskavého přístupu a pozornosti věnované druhému, odpovědnost a další.¹⁸¹ Toto by bylo možné považovat za věci srovnatelné se znaky etiky péče.

Ovšem je nutné si všimnout i dalších, které vypovídají spíše o opaku. Jedná se například o princip subsidiarity, v rámci kterého je klient podporován, avšak to, co zvládne vlastními silami je ponecháno na něm. Zmíněna je zde i podpora klientů k využití vlastních schopností.¹⁸² Z toho lze vyvodit, že tato organizace a její činnost má některé znaky srovnatelné s charakterem etiky péče, ale jistě nefunguje jen podle ní. Je možné uvést i příklad další organizace, kde se setkáme s něčím obdobným. Armáda spásy má také vlastní etický kodex.

V etickém kodexu Armády spásy lze najít jak to, že by o klienta měl být projeven opravdový zájem, tak i to, že by pracovníci měli přijímat s úctou a pochopením každou lidskou bytost. Ale je zde i vedení klientů k růstu a samostatnosti, právo klienta na seberealizaci a další.¹⁸³ Opět i zde se nachází část bodů, které lze vztahovat k etice péče, ovšem i část těch, které jí neodpovídají a hovoří spíše o opaku. Podle mého názoru, pokud by organizace fungovaly a naplňovaly znaky čistě etiky péče, na jednu

---

¹⁸¹ Srov. Kodex Charity Česká republika [online].

¹⁸² Srov. Kodex Charity Česká republika [online].

¹⁸³ Srov. Etický kodex zaměstnance Armády spásy [online].

stranu by to bylo velmi výhodné pro klienty – cítili by se přijímání, opečovávání, ovšem nejsem si jistá, zda by zde nehrozila závislost klientů na sociálních službách či ztráta profesionality v sociální práci. Ale v případě, že organizace trvají i na podílu klienta při pomoci a jeho vedení k samostatnosti, mělo by se takovému stavu předejít.

4.3 Využitelnost etiky péče v sociální práci s bezdomovci v ČR

Na otázku, zda je etika péče využitelná v sociální práci s bezdomovci v České republice, bych na základě zpracování všech uvedených zdrojů v této práci uvedla, že ano. Ovšem jak je patrné z kapitol, kde propojují etiku péče se sociální prací a konkrétně sociální práci s bezdomovci, etika péče by zřejmě jako pouze jediná použitá etická teorie nebyla vhodná.

Použití etiky péče v sociální práci jistě přináší mnoho pozitivního. Mezi to bych zařadila větší zájem o klienta, péči o klienta, důraz na vztahy, kontext, prostředí (srov. kap. 3.1). Řekla bych, že jednání sociálního pracovníka by se tak jevilo jako více lidské, čímž by se klient mohl cítit více jako chtěný, přijatý, neodmítaný.

Také bych zde ráda zmínila, že etika péče se možná nabízí jako vhodná etická teorie i z toho důvodu, že vznikla na základě feministických myšlenek, které vycházely ze zkušeností žen.¹⁸⁴ Také se domnívám, že vzhledem k tomu, že v oblasti sociální práce převažují ženy sociální pracovnice, využití etiky péče v sociální práci se přímo nabízí. Avšak myslím si, že i někteří muži sociální pracovníci jsou schopni nahlížet na situaci, jak z pohledu etiky péče, tak etiky spravedlnosti a rovněž i některé ženy dokáží vnímat situaci nejen z pohledu etiky péče, ale i z hlediska etiky spravedlnosti. To čím se vyznačují a liší etika péče a etika spravedlnosti jsem uváděla v předchozí kapitole (srov. kap. 3.1).

Chování v souladu s etikou péče by tedy v podstatě mělo vypadat tak, že by se sociální pracovníci měli chovat starostlivě a poskytovat klientům péči. Jestliže bychom o tomto uvažovali tak, že na jedné straně by stála péče o druhé a na straně druhé lhostejnost a nezájem, jednání by bylo morálně správné v případě, že by se projevovalo péčí na straně toho, kdo ji poskytuje.¹⁸⁵

---

¹⁸⁴ Srov. HELD, V. *The Ethics of Care: Personal, Political and Global*, s. 23.

¹⁸⁵ Srov. SLOTE, M. *The Ethics of Care and Empathy*, s. 10.

Mezi ne tak docela pozitivní rysy etiky péče by zřejmě bylo nutné zařadit zvýšenou možnost závislosti klienta na sociálním pracovníkovi či poskytované sociální službě. To by se mohlo stát v případě, že by klientovi byla poskytována péče až příliš dlouho a bylo by opomenuto zaměření se i na samostatnost uživatele sociální služby, jeho rozvoj a snaha, aby se naučil řešit své problémy vlastními silami, což je jeden z cílů sociální práce. Mezi cíle sociální práce ho řadí například Matoušek, v jehož znění se jedná o podporu klientovi schopnosti řešit problémy, vyvíjet se a přizpůsobit se nárokům.¹⁸⁶

Domnívám se, že využití etiky péče v sociální práci s bezdomovci je opodstatněné. Avšak jako ve všem, jde zde hlavně o to, najít správnou míru využití této etické teorie a schopnost rozpoznat vhodnost jejího využití. Pro začínajícího sociálního pracovníka by toto mohlo být problematické, avšak je nezbytné, aby se praxí a zkušenostmi zdokonaloval i po této stránce. Svůj závěr toho, že etika péče v sociální práci s bezdomovci je ve správné míře a za správných okolností využitelná, bych ráda uvedla na příkladu z mé vlastní praxe z Městské charity v Českých Budějovicích. Na tomto pracovišti jsem se měla možnost setkat především s uživateli z Azylového domu sv. Pavla a Nízkoprahového denního centra. Nejen, že jsem měla možnost pozorovat, jak tato organizace funguje a zda jsou zde služby poskytovány i s ohledem na etiku péče, ale měla jsem možnost o tomto i se sociálními pracovníci hovořit. Rovněž jsem se zajímala o názor klientů.

Tato organizace má již ve svých informacích o poskytovaných službách uvedeno, že klade důraz na individuální sociální práci s klientem, pocit přijetí, bezpečí a opory. I při práci v této organizaci jsem měla dojem, že je zde toto naplňováno, což mi tvrdily i sociální pracovníce i většina klientů, se kterými jsem hovořila. Avšak nešlo si nevšimnout situací, kdy bylo patrné, že uživatelé mají snahu obejít řád, žádají o různé výjimky apod. Proto jsem si začala klást otázku, zda by etika péče a to čím je charakteristická (viz kap. 3.1), byla využitelná v sociální práci s osobami bez přístřeší jako jediná etická teorie.

V tomto zařízení jsou všichni klienti s řádem, možnostmi využití služby, pravidly, právy a povinnostmi seznámeni již při příchodu. Avšak i přesto jsou řád a pravidla čas

---

¹⁸⁶ Srov. MATOUŠEK, O. Úvod: Cíle a úrovně sociální práce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 13.

od času porušovány. Proto jsem nabyla dojmu, a to i s ohledem na informace z použitých zdrojů, že ač by se sociální pracovnice snažily dávat přijetí a podávat pomocnou ruku uživatelům sebevíce, je naprosto nezbytné, aby existoval a fungoval řád, podle kterého se musí všechny strany – sociální pracovníci a klienti řídit. Bez zformulovaných pravidel by nebylo možné, aby zařízení poskytovalo kvalitní sociální práci a rovněž pro sociální pracovníky by byla obtížná práce s klienty, kteří by neměli určeny určité mantinely. Nastal by zřejmě chaos, nepřehlednost poskytování služby apod. Také se domnívám, že by nebyla zajištěna ochrana klientů ani sociálních pracovníků.

Z hovoru se sociálními pracovníci je patrné, že v této konkrétní organizaci věci jako pocit bezpečí, jistoty a přijetí berou jako součást sociální práce, kterou nelze vynechat. Za podstatné však považují dodržování řádu a pravidel. Rovněž ale nepovažují za vhodné pečovat o klienta ve smyslu, že by některé činnosti dělaly za něj, či opomíjely porušování pravidel. Podle jejich názoru by to mohlo vést k závislosti na službě či jejím zneužívání. Avšak je třeba dodat, že tato organizace dává klientům i další šanci. Podle nich by zřejmě nebylo možné konkrétně v tomto zařízení využívat pouze a jen etiku péče. A to i z důvodu, že ohrožen by mohl být i sociální pracovník, a to syndromem vyhoření apod. Rovněž by to nebylo možné z důvodu, že tato organizace se snaží o to, aby její klienti pracovali na tom, aby se stali samostatnými a tudíž poskytování sociální práce pouze z hlediska etiky péče, by tomuto cíli neodpovídalo. Jednou z částí etiky péče je i to, že se snaží o zachování vztahů, o to, aby nikomu nebylo ublíženo apod. (srov. kap. 3.1). V tomto zařízení není tato část opomíjena, avšak vzhledem k tomu, že jen málo klientů o této části svého života chce a má zájem hovořit a řešit je, nebývá to na pořadu dne příliš často.

Sami uživatelé, se kterými jsem měla možnost hovořit, se domnívají, že to, co je základní v etice péče a co jsem již nesčetněkrát uváděla, tato organizace naplňuje. Avšak je pravda, že někteří z klientů měli návrhy, jaké další věci by jim mohly být dovoleny. Jeden z nich například uvedl, že v kulturní místnosti Nízkoprahového denního centra mu chybí televize, jiný, že by uvítal, kdyby v zařízení byla uklízečka a o úklid by se nedělili sami klienti. Ovšem na druhou stranu někteří klienti sami uváděli, že to, že zde funguje řád a určité věci jsou dovolené a jiné ne, má smysl v tom, že tam není chaos a vítají, že takový řád funguje.

Já sama se domnívám, že v této organizaci částečně funguje poskytování sociálních služeb s ohledem na etiku péče, i když to tak není přímo nazvané. Avšak v určitých chvílích je třeba kontroly a řádu ze strany organizace, protože bez pravidel by neměla šanci fungovat. Proto se domnívám, že konkrétně zde by nebylo vhodné využívat etiku péče jako jedinou etickou teorii.

Domnívám se, že možná proto, že etika péče je poměrně novou etickou teorií, není jí dáván prostor jako některým dominantnějším etickým teoriím a je na ni nahlíženo poněkud skepticky. Nejvíce jsem ve zpracovávaných zdrojích pocítovala nedůvěru k této etické teorii zejména v souvislosti s tím, že vznikla v období feministické vlny. Působilo to na mě tak, že její vznik je považován jen za jakousi snahu toho, aby se ženy vyrovnaly mužům. Avšak já jsem toho názoru, že z pohledu etiky péče mohou na problematiku sociální práce s bezdomovci nahlížet i muži sociální pracovníci, protože jak jsem již zmiňovala, tak samotná definice sociální práce, kde se nebere v potaz pohlaví sociálního pracovníka, rovněž zmiňuje aspekty, které jsou shodné s etikou péče.

Závěr

Téma mé diplomové práce bylo: Sociální práce s lidmi bez domova v kontextu etiky péče. Cílem práce pak bylo zpracovat tuto problematiku – bezdomovectví, práci s lidmi bez domova a etiku péče na základě dostupných zdrojů. Stěžejní bylo propojit sociální práci s lidmi bez domova s etikou péče a na základě zpracované literatury zhodnotit, zda je tato etická teorie v sociální práci s lidmi bez domova využitelná, má v ní své místo a zda by jako jediná využitá etická teorie obstála. Ke zpracování diplomové práce jsem využila, jak českou, tak zahraniční literaturu. Mou snahou bylo propojit jednotlivé části práce tak, aby tvořila celek, ve kterém na sebe jednotlivé části smysluplně navazují.

V první kapitole jsem vymezila důležité pojmy, které souvisí s problematikou bezdomovectví. Uvedla jsem zde charakteristiku bezdomovectví podle různých autorů, kdo je považován za bezdomovce neboli osobu bez přístřeší. Rovněž jsem se zde zabývala tím, jak vypadá situace v této oblasti v České republice.

V další kapitole jsem zpracovala, jak probíhá práce s lidmi bez domova. Na začátku jsem uvedla, jaká legislativa v České republice se zabývá problematikou bezdomovectví. Rovněž jsem zmínila i některé mezinárodní deklarace, které zaručují práva, která jsou s touto problematikou spojena. Dále jsem představila orgány státní správy a samosprávy, ale zmínila jsem i existenci důležitých organizací, které se této oblasti věnují. Jedná se zejména o neziskové a církevní zařízení. Poté jsem se již konkrétně věnovala sociální práci s lidmi bez domova. Dále jsem se zabývala tím, jaké metody sociální práce lze při práci s lidmi bez domova využít. Vzhledem k tomu, že v České republice existuje řada organizací, které pomáhají lidem bez domova, snažila jsem se alespoň ty nejznámější představit. A protože sociální práce je odvětví, které vzhledem k náročnosti rozhodování sociálních pracovníků, je odvětvím, které se neobejde bez etiky, zpracovala jsem podkapitolu Etika v sociální práci. Zde uvádím nejen důležitost profesní etiky v sociální práci, ale i nutnost etického myšlení při řešení různých problémů a dilemat, ale i při rozhodování při běžné činnosti sociálního pracovníka. Také zde uvádím roli lidských práv a hodnot v sociální práci.

Ve třetí kapitole jsem představila etiku péče. Snažila jsem se uvést, jak vznikla, s jakými jmény je spojena, na co klade důraz a co je pro ni typické. V souvislosti s tím,

že je tato etická teorie spojena se jménem Carol Gilliganové a vzhledem k tomu, že tato autorka hovoří o etice péče v souvislosti s morálním vývojem, ve kterém vychází z Kohlberga, považovala jsem za logické věnovat jednu podkapitolu právě morálnímu vývoji podle Gilliganové. Rovněž se domnívám, že vzhledem k tomu, že jsem se snažila téma zpracovat objektivně, je opodstatněná i část, kde uvádím nedostatky etiky péče. Předpokládám, že je vhodné znát názory obhajující i oponující etice péče. V této kapitole jsem se již snažila začít propojovat problematiku sociální práce, bezdomovectví a etiky péče. Jedná se především o shrnutí a zhodnocení uvedených zdrojů, ale uvádím zde i ještě nezmíněnou literaturu.

V závěrečné kapitole se již zcela zabývám sociální prací s lidmi bez domova v kontextu etiky péče v České republice. I zde porovnávám a hodnotím zjištěné poznatky a snažím se zde uvést vše do souvislosti. Do kontextu zde dávám jak etiku péče v sociálních službách určených pro osoby bez přístřeší, tak etiku péče v souvislosti s organizacemi, které bezdomovcům pomáhají. V úplném závěru pak řeším zejména využitelnost etiky péče při sociální práci s lidmi bez domova. Zde se pokouším odůvodnit, proč má etika péče v sociální práci své místo i to, proč se domnívám, že by v této konkrétní problematice nebyla vhodná pouze jako jediná využívaná etická teorie. Také zde uvádím příklad ze své praxe.

Závěrem své diplomové práce bych uvedla, že na základě zpracovaných českých i zahraničních zdrojů, jejich porovnání a zhodnocení jsem dospěla k závěru, že etika péče je etickou teorií, která v sociální práci má své místo. Avšak je třeba posoudit danou situaci, vhodnost jejího využití a také míru jejího využití. Jako jediná využívaná etická teorie by zřejmě v sociální práci s lidmi bez domova neobstála. Ač je nutné v sociální práci věnovat pozornost vztahům klienta, snažit se o to, aby měl pocit, bezpečí, přijetí a podpory ze strany sociálního pracovníka, mohla by přehnaná péče vést k závislosti klienta na poskytované pomoci, sociální službě, či sociálnímu pracovníkovi. Tento závěr jsem udělala nejen na základě využitých zdrojů, ale i s ohledem na svou zkušenost z praxe v Městské charitě v Českých Budějovicích, kde jsem měla možnost vytvořit si na tuto problematiku vlastní názor, pozorovat a zapojit se do činnosti organizace, hovořit o místě etiky péče v sociální práci s bezdomovci se sociálními pracovníky

v organizaci a rovněž s klienty využívající služby jak Azylového domu sv. Pavla, tak Nízkoprahového denního centra a Noclehárny.

Seznam použitých zdrojů

Publikace:

ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1994, 292 s. ISBN 80-7113-111-3.

BAKOVÁ, D. Etika v práci sociálního pracovníka. In MÁTEL, A., SCHAVEL, M., MÜHLPACHR, P., ROMAN, T., eds. *Aplikovaná etika v sociálně práci a dalších pomáhajících profesích. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety. 8 - 18 s. ISBN 978-80-89271-89-4.

BANKS, S. *Ethics and values in social work*. 2nd ed. Houndmills; New York: Palgrave, 2001, 217 s. ISBN 0-333-94798-3.

BARTÁK, M. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011, 200 s. ISBN 978-80-7414-441-7.

FISCHER, O. Etika jako cesta k radosti ze sociální práce. In: FISCHER, O., JANDEJSEK, P., KROUPOVÁ, A. *Etika a lidská práva v sociální práci*. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008, 107 s. ISBN neuvedeno.

FISCHER, O. Role hodnot v etice pro sociální práci. In: FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. JABOK – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008, 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3.

FIZPATRICK, S. KEMP, P., KLINKER, S. *Bezdomovství: přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*. Přeložil Miroslav Barták. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004, 96 s. ISBN 80-86625-15-x.

GILLIGANOVÁ, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žena mužů*. 1. vydání. Přeložila Eva Klimentová. Praha: Portál, 2001, 192 s. ISBN 80-7178-402-8.

GUTTMANN, D. *Ethics in Social Work: a Context of Caring*. New York: Haworth Press, 2006, 295 s. ISBN 0-7890-2853-0.

HAVRÁNKOVÁ, O. Skupinová práce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

HELD, V. The Ethics of care. In: COPP, D. *The Oxford Handbook of Ethical Theory*. New York: Oxford University Press, 2006, 665 s. ISBN 978-0-19-514779-7.

HELD, V. *The Ethics of Care: Personal, Political, and Global*. New York: Oxford University Press, 2006, 211 s. ISBN 978-0-19-518099-2.

HENRIKSEN, J. O., VETLESEN, A. J. *Blízke a vzdálené: etické teorie a princípy práce s lidmi*. 1. vydání. Přeložila Miluše Juříčková. Boskovice: Albert, 2000, 215 s. ISBN 80-85834-85-5.

HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, 107 s. ISBN 80-902292-0-4.

JANDEJSEK, P. Sociální práce jako profese lidských práv. In: : FISCHER, O., JANDEJSEK, P., KROUPOVÁ, A. *Etika a lidská práva v sociální práci*. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008, 107 s. ISBN neuvedeno.

KINKOR, M. Komunitní práce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

LEVICKÁ, J. *Metódy sociálnej práce*. 1. vydání. Trnava: VeV, s. r. o., 2003, 122 s. ISBN 80-89-074-38-3.

MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, O. Úvod: Cíle a úrovně sociální práce. In: Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

MÍČKA, R. *Nemáme příliš mnoho lidských práv? Lidsko-právní agenda a její limity v kontextu politické filozofie a sociální etiky*. In: ROSKOVÁ, L. *Lidská práva v proměnách času. Sborník příspěvků I. ročník mezinárodní konference*. České Budějovice: JU, Zdravotně sociální fakulta, 2012, s. 135 – 136. ISBN 978-80-7394-358-5.

MUSIL, L. „*Ráda bych vám pomohla, ale...*“: *dilemata práce s klienty v organizacích*. 1. vydání. Brno: Marek Zeman, 2004, 243 s. ISBN 80-903070-1-9.

NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vydání. Brno: Marek Zeman, 2001, 168 s. ISBN 80-903070-0-0.

NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. 1. vydání. Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999, 67 s. ISBN neuvedeno.

NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In: MATOUŠEK, o a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001, 98 s. ISBN 80-210-2673-1.

OPATRŇÝ, M. *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2013, 328 s. ISBN 978-80-7429-408-2.

PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vydání. Praha: Triton, 2008, 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

RICHTEROVÁ, B., ORGONÍKOVÁ, L. *Různé cesty pomoci. Porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*. Krnov: AKLUB – Centrum vzdělávání a poradenství, 2008, 72 s. ISBN 978-80-254-1562-7.

SEVENHUIJSEN, S. *Citizenship and the Ethics of Care. Feminist Considerations, Morality and Politics*. Published in the Taylor & Francis e-Library, 2004, 202 s. ISBN 0-203-16938-7.

SHARDLOW, S. M. Values, ethics and social work. In: ADAMS, R., DOMINELLI, L., PAYNE, M. *Social Work: Themes, Issues and Critical Debates*. Third edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009, 432 s. ISBN 978-0-230-21865-9.

SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-x.

SLOTE, M. *The Ethics of Care and Empathy*. Published in the Taylor & Francis e-Library, 2007, 133 s. ISBN 0-203-94573-5.

SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2010, 240 s. ISBN 978-80-7429-063-3.

SOUSEDÍK., S. *Svoboda a lidská práva: jejich přirozenoprávní základ: esej*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2010, 136 s. ISBN 978-80-7429-036-7.

ŠPILÁČKOVÁ, M., NEDOMOVÁ, E. *Metody sociální práce s jednotlivcem*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013, 83 s. ISBN 978-80-7464-434-4.

THOMPSON, M. *Přehled etiky*. 1 vydání. Praha: Portál, 2004, 168 s. ISBN 80-7178-806-6.

VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2013, 339 s. ISBN 978-80-246-2209-5.

Odborné časopisy:

BAJER, P. Nejsme připraveni na bezdomovectví celých rodin. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. Bezdomovectví. 2006, č. 4, s. 3 – 6. ISSN 1805-885X.

BAJER, P. Zákony posilující motivaci k pracovní činnosti. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. Bezdomovectví, 2006, č. 4, s. 59 – 61. ISSN 1805-885X.

HRADECKÝ, I. Co je v národní zprávě o bezdomovství za rok 2005? In: *Sociální práce/Sociálna práca*. Bezdomovectví. 2006, č. 4, s. 64 – 76. ISSN 1805-885X.

MÍČKA, R. Sociální spravedlnost a lidská práva v sociální nauce církve. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. Sociální spravedlnost. 2014, č. 4, s. 83 – 93. ISSN 1805-885X.

MIKESZOVÁ, M., LUX, M. Faktory úspěšné reintegrace bezdomovců a nástroje bytové politiky pro řešení bezdomovství v ČR. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2013, Vol. 49, No. 1, s. 29 – 52. ISSN 2336-128X.

NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. Využití vybraných etických teorií v praxi sociální práce. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. Praktické užití teorie v sociální práci. 2010, č. 3, s. 76 – 87. ISSN 1805-885X.

ŠKULENCOVÁ, A., JANKOVSKÝ, J. Význam etických aspektů práce v pomáhajících profesích. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. Hodnoty a etika v sociální práci. 2004, č. 4, s. 54 – 61. ISSN 1805-885X.

UHDE, Z. Recenze. Virginia Held: The Ethics of Care. Personal, Political, and Global. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 2009, Vol. 45, No. 1, s. 205 – 208. ISSN 2336-128X.

VAŠÁT, P. Studium bezdomovectví v USA: Inspirace pro výzkum v České republice. In: *Český lid 99*. 2012, č. 2. s. 129 – 149.

Internetové zdroje:

ALLMARK, P. *Can be an ethic of care?*[online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1376527/>>.

ARMÁDA SPÁSY. *Národní ústředí: Armáda spásy je od dnešního dne registrovanou církví* [online]. Praha, 25. 9. 2013 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<<http://www.armadaspasy.cz/praha/narodni-ustredi/armada-spasy-je-od-dnesniho-dne-registrovanou-cirkvi>>.

ARMÁDA SPÁSY. *Historie armády spásy* [online]. 2006 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<<https://dl.dropboxusercontent.com/u/20686598/webAS%20%20NEMAZAT/co%20delame/historie%20AS.pdf>>.

BERÁNEK, T., SVOBODA, D., ŠEVČÍK, P. *Lidé bez domova* [online]. Brno, c 2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<<http://www.dvorek.eu/clanek/14072.do>>.

DIAKONIE ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ. *o Diakonii* [online]. c2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<<http://www.diakonie.cz/o-diakonii/>>.

DIAKONIE ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ. *Naše hodnoty* [online]. c2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://www.diakonie.cz/o-diakonii/nase-hodnoty/>>.

DIAKONIE ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ. *Střediska a školy diakonie ČCE* [online]. c2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://www.diakonie.cz/kontakty/strediska-a-skoly-diakonie-cce/?toggleFilter=1&tab=organizations&displayType=list&filter%5Borganization%5D=&filter%5Blabel%5D=&filter%5Baddress%5D=&filter%5Bregion%5D=3&submit=Filtrovat>>.

Emauzy ČR. *Poslání* [online]. c2009 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://emauzy.webnode.cz/o-nas/>>.

EMAUZY ČR. *Veřejný závazek Emauzských domů* [online]. c2009 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://emauzy.webnode.cz/verejny-zavazek/>>.

Ethic of care [online]. c2011 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< http://ethicsofisl.ubc.ca/?page_id=170>.

Etický kodex zaměstnance Armády spásy [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< http://www.armadaspasy.cz/sites/default/files/projects/as_eticky_kodex_0.pdf>.

HECZKOVÁ, E. *Dopady kapitalismu: bezdomovectví* [online]. [cit. 2015-03-09]. ISSN 1213-1792. Dostupné z:< <http://blisty.cz/art/25561.html>>.

CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *o charitě* [online]. c2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://www.charita.cz/o-charite/>>.

CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *Stanovy* [online]. 21. 4. 2013 [2015-03-09]. Dostupné z:< <http://www.charita.cz/res/data/014/001598.pdf>>.

JESLOVÁ a AZYLOVÁ ZAŘÍZENÍ ČESKÉ BUDĚJOVICE, příspěvková organizace. *Výroční zpráva – rok 2013* [online]. Březen, 2014 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<<http://www.jazcb.cz/file.php?nid=9038&oid=3742299>>.

Kodex Charity Česká republika [online]. 21. 1. 2009, Praha [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<<http://www.charita.cz/res/data/000077.pdf>>.

KUBALA, O. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011: Výsledky sčítání bezdomovců* [online]. Poslední aktualizace 31. 5. 2013 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/vysledky_scitani_bezdomovcu>.

Listina základních práv a svobod [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Praha [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>.

MEZINÁRODNÍ FEDERACE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ. *Mezinárodní etický kodex* [online]. Adelaide, Austrálie, 29. 9. – 1. 10. 2004 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf>.

MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020* [online]. Srpen 2013, Praha [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<<http://www.mpsv.cz/files/clanky/16157/koncepce.pdf>>.

MPSV. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online]. Parlament ČR, 14. 3. 2006 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>.

NADĚJE. *Stanovy Naděje* [online]. 12. 2. 2014, Praha [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<http://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/2014_stanovy.pdf>.

NADĚJE. *Vznik a vývoj naděje* [online]. c2013 – 2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<http://www.nadeje.cz/vznik_a_vyvoj_nadeje>.

NOVÝ PROSTOR. *Historie Nového Prostoru* [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<
<http://www.novyprostor.cz/historie-np.html>>.

NOVÝ PROSTOR. *O nás* [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<
<http://www.novyprostor.cz/o-nas.html>>.

NOVÝ PROSTOR. *Poslání* [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<
<http://www.novyprostor.cz/poslani.html>>.

OSN. *Všeobecná deklaráce lidských práv* [online]. c2005 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<
<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>>.

PRUDKÝ, L., HRADECKÝ, I., TOMEŠOVÁ, L. a kol. *Koncepce návrhů řešení problematiky bezdomovectví v Praze v letech 2013 – 2020* [online]. Praha, 2012 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<
http://www.praha.eu/public/11/dd/1c/1456401_300534_Koncepce_navrhu_reseni_pr oblematiky_bezdomovectvi_v_Praze_v letech_2013_2020.pdf>.

RAMBOUSKOVÁ, B. *Carol Gilligan: Jiným hlasem – Portál 2001* [online]. 11. 7. 2002 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/carol-gilligan-jinym-hlasem-portal-2001>>.

Sdružení azylových domů v ČR, o. s. [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:<
<http://www.azylovedomy.cz/?stranka=databaze&kraj=jihocesky>>.

SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR. *Informace o Feantse* [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://www.azylovedomy.cz/feantsa/informace-o-feantse/>>.

SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR, o. s. *Stanovy* [online]. 13. 4. 2011, Ostrava [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< http://www.azylovedomy.cz/soubory/266_2011_STANOVY_FINAL_II.pdf>.

SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků České republiky* [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/ke-stazeni>>.

ŠTĚCHOVÁ, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: závěrečná zpráva* [online]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2008. [cit. 2015-03-09]. ISBN 978-80-7338-069-4. Dostupné z:< <http://www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf>>.

ŠTĚCHOVÁ, M. *Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy* [online]. MVČR, Praha, 2009, c 2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-a-vybrane-socialne-patologicke-jevy.aspx>>.

VLÁDA ČR. *Vláda schválila koncepci řešení bezdomovectví* [online]. Vláda ČR c 2009 - 2014. 28. 8. 2013 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-schvalila-koncepci-reseni-bezdomovectvi-109959/>>.

Vzdělávání pedagogů: Etické otázky práce se studenty [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:< <http://www.etf.cuni.cz/OPPA-CZ/vp07.pdf>>.

Další zdroje:

PLAČKOVÁ, M. *Etika péče v sociální práci*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Evangelická teologická fakulta. Katedra Teologie a Filosofie. Vedoucí práce O. Fischer.

Abstrakt

Keňová, H. *Sociální práce s lidmi bez domova v kontextu etiky péče*. České Budějovice 2015. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce M. Opatrný.

Klíčová slova: lidé bez domova, bezdomovectví, sociální práce s bezdomovci, etika péče, etika péče v sociální práci s lidmi bez domova

Práce se zabývá problematikou bezdomovectví, sociální práce s lidmi bez domova, etikou péče a její využitelnost při sociální práci s bezdomovci. Jednotlivá témata jsou v práci popsána zhodnocena z pohledů různých autorů, a to jak českých, tak zahraničních.

Stěžejní částí práce je pak propojení etiky péče v sociální práci, poté konkrétně v sociální práci s bezdomovci. Dále je etika péče aplikována do sociálních služeb, které jsou poskytovány osobám bez přístřeší. Etika péče je také zpracována v kontextu organizací, které poskytují pomoc lidem bez domova. Podstatnou částí je pak hodnocení toho, zda je etika péče v sociální práci s lidmi bez domova v České republice využitelná za podmínek, které zde panují. Nejedná se jen o to, jak je v České republice prováděna sociální práce, ale jde i o to, jakou zde máme legislativu a jak fungují organizace pomáhající lidem bez domova. Hodnocení probíhá na základě zpracovaných zdrojů a snahou je dát do souvislosti všechny části práce.

Abstract

Social work with homeless people in the context of the ethics of care.

Key words: homeless people, homelessness, social work with homeless people, the ethics of care, the ethics of care in social work with homeless people

The diploma thesis is focused on the problem of homelessness, social work with homeless people, the ethics of care and its usefulness within social work with the homeless. Every particular topic has been described and evaluated from the point of view of various authors, both Czech and foreign.

The main part of this diploma thesis is the interconnection of the ethics of care in social work, specifically in social work with the homeless. The ethics of care is then applied into social services which are provided to the homeless. The ethics of care has been also talked about in the context of the organisations which provide help for the homeless. The substantial part of the diploma thesis is a question whether or not the ethics of care in social work with the homeless can be used under the conditions we have in the Czech Republic. Not only the state of social work in the Czech Republic, but also Czech legislation and work of the organisations providing help for the homeless are very important matters to think of. Evaluation is based on the use of all the resources and the aim is to interconnect all the parts of this diploma thesis.